

Wervelkrant

Nr 2 • Juni 2012

THE BIG GREENWASH CIRCUS

Andere landbouw? Andere economie!

European Industrial Hemp Association

Pleidooi voor Zondag Vleesdag

'Wervelkrant 12/2'
is krant 89 in het 22° Werveljaar.
CO₂-neutraal gedrukt op
kringlooppapier met plantaardige
inkten door De Duurzame Drukker op
1700 exemplaren en digitaal verspreid
naar 1500 mailadressen.

Adres Wervel VZW

MundoB
Edinburgstraat 26
1050 Brussel
Tel. 02/ 893.09.60
< info@wervel.be >
www.wervel.be

Verantwoordelijke uitgever :

Jeroen Watté

Layout: Tinne Van den Bossche

Coverfoto: De intensieve veehouderij doet er alles aan zich zo groen mogelijk voor te stellen (campagnebeeld VLAM). Maar het argument "voedselkilometers" bovenhalen voor een varkenslapje dat doorgaans voor een zeer groot aandeel gevoederd wordt met soja uit Brazilië, dat is greenwash.

Missie Wervel VZW

Wervel streeft naar een landbouw die lokaal meerwaarden creëert, op economisch, ecologisch, sociaal en cultureel vlak en die solidair is met de rest van de wereld. Daarbij vertrekt ze vanuit de universele waarden basisdemocratie, rechtvaardigheid en verantwoordelijkheid. Wervel beweegt consumenten, boeren en organisaties tot samenwerking om die landbouw vorm te geven via netwerking, campagnes en publicaties.

Publicaties en kranten

Kranten en publicaties vind je op www.wervel.be/publicaties
Jaarabonnement Wervelkrant: voor organisaties min. 35 euro, voor individuen gratis. Nieuw postadres? Stopzetting papieren krant? zie hieronder

Gratis nieuwsbrieven: schrijf je in!

Schrijf je in op verschillende nieuwsbrieven & krant via www.wervel.be/lists
Zo ontvang je updates over de kemp-campagne, agro-ecologie & agroforestry, eiwittransitie, fair trade lokaal, landbouwbeleid, persberichten.

Ontvangers van de Wervelkrant kunnen bij aankoop van de Wervelboeken en DVD's 10 % verkrijgen.

U kan ons helpen!

Doe mee met Wervel

Denk en werk mee op de manier die jou best ligt.

Lees hoe: www.wervel.be/doemee

Steun ons financieel

523-0803037-49 van Wervel VZW
IBAN - BE97 5230 8030 3749
BIC - TRIOEBB

Giften aan Wervel vzw zijn fiscaal aftrekbaar vanaf 40 euro op jaarbasis.

■ We roepen graag alle mensen, groepen en organisaties op om ons **maandelijks/jaarlijks een bedrag** - naar eigen draagkracht te storten.

■ **Schenkingen en legaten** vormen een andere manier om Wervel mee te dragen. U kan Wervel in uw testament laten opnemen voor een legaat of schenking zonder dat uw erfgenamen benadeeld worden. Met een duo-legaat bespaart u op successierechten en laat u Wervel meegenieten van dat belastingvoordeel.

■ Wervel is een project bij **Krekelsparen** van Netwerk-Vlaanderen. Het erkenningsnummer is 94/0054.

Aanspreekpunten provincies

Vlaams-Brabant	Lus Mussche	016/53 26 95	lusmussche@skynet.be
Oost- Vlaanderen	Mieke Roelens	09/380 48 10	mieke.roelens@telenet.be
West-Vlaanderen	Veerle Devaere	056/25 60 58	veerle.devaere1@telenet.be
Antwerpen	Cis Van Eyndhoven	03/664 55 02	m.vaneyndhoven@telenet.be
Limburg	Souliman Diraa	0499/620651	diraa.souliman@gmail.com
Brussel	Katrien Van Oost	02/893 09 60	katrien@wervel.be

Thema's en campagnes

landbouwbeleid	Frederik Claerbout	0486999325	fclaerbout@hotmail.com
grond	Ruben Segers	0474 88 40 69	ruben@kollebloem.be
energiegewassen	Jasper Wouters		jasperwouters2000@hotmail.com
agro-ecologie & agroforestry	Jeroen Watté	02/893 09 60	jeroen@wervel.be
Fair Trade lokaal	Patrick De Ceuster	02/893 09 60	patrick@wervel.be
kemp	Patrick De Ceuster	02/893 09 60	patrick@wervel.be
korte keten	Katrien Van Oost	02/893 09 60	katrien@wervel.be
zaadautonomie & gentechologie	Louis De Bruyn	015/3303 53	louis.debruyne@telenet.be
soja	Luc Vankrunkelsven	02/893 09 60	luc@wervel.be
lokale eiwitvoorziening	Patrick De Ceuster	02/893 09 60	patrick@wervel.be
WTO & voedselsoevereiniteit	Luc Vankrunkelsven	02/893 09 60	luc@wervel.be
diversiteit	Patrick De Ceuster	02/893 09 60	patrick@wervel.be
inspringtheater	Souliman Diraa	0499/620651	diraa.souliman@gmail.com
vorming en educatie	Veerle Devaere	02/893 09 60	veerle@wervel.be

Tenzij anders vermeld, valt de inhoud van de Wervelkrant onder Creative Commons Naamsvermelding-NietCommercieel-GeenAfgeleideWerken 2.0 België licentie. Overnemen mag voor niet-commerciële doeleinden, mits naamsvermelding en zonder bewerkingen.

De Vlaamse overheid is niet verantwoordelijk voor de inhoud van deze krant.

Met steun van de Vlaamse overheid

Zondag vleesdag

Er is wel degelijk maatschappelijke druk op de bedrijven om meer rekening te houden met het *milieu*. Het bewijs is de wildgroei aan *greenwash* operaties. Alles is *groen*. Of dat wil men ons toch doen geloven.

Zo spreken de bedrijven tegenwoordig van *groene economie*. Alles krijgt op die manier een groene couche. Eerst komt winst maken, daarna komt de bezorgdheid om ook wat rekening te houden met het milieu. *Ecologische economie* vertrekt vanuit een heel ander standpunt: in het midden van deze krant krijg je hiervan een voorsmaakje. Of er op de Rio+20 VN-duurzaamheidstop ook zo zal gedacht worden, valt af te wachten. Naast de officiële top is er een parallelle “people’s summit” die vast wel de dieper gravende *ecologische economie* zal aankaarten. Maar op de officiële top zullen - als de geschiedenis zich herhaalt - de grote bedrijven er alles aan doen om hun winstmarges te vrijwaren, vooraleer er over *milieu* kan gesproken worden.

Wetenschappers die via toegepast onderzoek aan deze bedrijven verbonden zijn, zitten in dezelfde redenering vast. Op een recent maatschappelijk overleg rond de besteding van overheidsmiddelen in het kader van onderzoek naar genetisch gemodificeerde aardappelen, stelde een onderzoeker van Wageningen genetische modificatie zelfs voor als *agro-ecologie*: “We leren van het agro-ecosysteem en baseren onze technieken hier op als we resistentie tegen inbouwen”. Het pijnlijkste is nog te moeten vaststellen dat hij het echt meende. Hij zag gewoon het verschil niet tussen boeren met respect voor de *natuur* en boeren tegen de natuur in. De rest van het overleg was dan ook grotendeels een dovemansgesprek. De aardappelziekte lijkt wel het levende bewijs dat de huidige landbouwmethoden niet werken. Waarom trekken we gezamenlijk die les niet?

Niet alleen voor de wetenschapper, ook voor de gewone man is het niet makkelijk meer om door de *bomen* het bos te zien. Daarom zet Wervel de *greenwash* in de *bloemetjes* met een nominatie voor de *Greenwash Award 2012*. Op 23 juni reikt Climaxi de prijs uit.

De recente commotie rond de smaak van het befaamde Belgische Wit-Blauw in de pers toont dat de maatschappij stilaan genoeg heeft van het idee van ‘gedemocratiseerd vlees’ ten koste van smaak, boer en *milieu*. Toch blijft VLAM vlotjes campagne voeren voor vlees als hoofdbrok op ons bord. Vlees *van hier* dan nog. Maar hoe ‘van hier’ is dat vlees? Het grootste deel van het veevoeder wordt lokaal gewonnen. Klopt ja, maar er wordt nog altijd meer krachtvoer gevoederd dan het gewicht van het vlees op ons bord. Dit verzwijgen en dan zeggen dat het vlees *lokaal* is en bovendien heel efficiënt omdat het veel vlees per dier oplevert, is volgens ons zuivere *greenwash*. Waarom de dikbil niet omdopen tot Belgisch Wit-*Groen*?

Wervel spreekt liever gewoon van dikbil. En in plaats van vlees van hier, promoten wij liever zondag vleesdag. Wij zien de *toekomst* enkel haalbaar voor boer en aarde als vlees opnieuw een eerlijke prijs krijgt, geproduceerd wordt in *lokaal* gesloten kringlopen en op tafel komt als het een beetje feest is.

Inhoudstafel

Vooraf	3
The Big Greenwash Circus	4
Vrijwilliger: Benny Van de Velde	9
Biodiesel uit soja?	10
Waarom we Wervel steunen	14
GGO's: Droom of nachtmerrie?	14
Andere landbouw? Andere economie!	15
Zondag Vleesdag	20
Netwerken: EIHA	23
Anna Korakaki opgepakt	25
Fotoverslag: hemp show	26
Puntjes op de i: organische stof	28
Aankondigingen	30
Agenda	32

De redactie

THE BIG GREENWASH CIRCUS

Greenwash in de bloemetjes

Climaxi, de beweging voor een sociaal klimaat, organiseert op 23 juni "The Big Greenwash Circus", een conferentie over valse oplossingen voor de klimaatcrisis. Gelijklopend met de Rio+20-top van de VN waar 'groene economie' centraal op de agenda staat, wordt de greenwash in de kijker gezet. In vier workshops komen nationale en internationale experts thema's belichten zoals 'verantwoorde' soja en ggo's (met Nina Holland van Corporate Europe Observatory, Luc Vankrunkelsven van Wervel vzw en Bart Staes, Europarlementslid voor Groen), 'groene' investeringen in de bankwereld (met Frank Vanaerschot van FairFin en Yann Louvel), *foute duurzaamheidslabels* (met Peter Gerhardt van de Duitse ngo Robinwood) en *koolstofhandel en Clean Development Mechanisms* (met Ricardo Coelho van Carbon Trade Watch, Antonia Vorner en Andrew Cooley van CDM-Watch).

Naast de workshops staan ook een aantal spraakmakende documentaires op het menu: *Silence of the Pandas - What the WWF isn't saying* (met filmmaker Wilfried Huismann) en *Gasland* (met Antoine Simon van Friends of the Earth Europe). Het 'circus' wordt opgevrolijkt met enkele muzikale, artistieke en komische interventies.

Wat is *greenwashing* eigenlijk?

Volgens Wikipedia is greenwashing het "groener of maatschappelijk verantwoord voordoen van een bedrijf of organisatie dan dat deze daadwerkelijk is". Deze organisatie doet zich voor alsof zij weloverwogen met het milieu en/of andere maatschappelijke thema's omgaat, maar dit blijkt vaak niet meer dan 'een likje verf'. De term greenwashing wordt meestal gebruikt bij organisaties die iets goeds doen, maar in de kern van het bedrijf nog steeds veel verspillen. Een bedrijf kan zo tegelijk Unicef steunen en goederen produceren met kinderarbeid. Of milieuorganisaties steunen zonder de vervuiling terug te schroeven.

Niet elke organisatie die aan greenwashing doet, doet dit bewust. In veel gevallen wil men iets maatschappelijks doen, maar ziet men niet in dat het kernproces van het bedrijf ook aangepast moet worden om daadwerkelijk maatschappelijk verantwoord bezig te zijn. Soms is greenwashing de eerste stap naar een daadwerkelijk maatschappelijk verantwoord beleid. Er zijn ook bedrijven die het gebruiken om milieutechnisch of maatschappelijk verantwoord over te komen, terwijl ze weten dat ze het niet zijn. Dit zijn de 'echte' greenwashers. Vaak dragen deze organisaties hun maatschappelijk verantwoord gedrag breed uit met 'wij sponsoren X' of 'onze producten hebben Y'.

Op 23 juni reikt Climaxi de Greenwash Award 2012 uit.
Stem mee voor één van de vijf genomineerden via www.climaxi.be/node/134

1

VLAM (Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing)

~ *Waarvoor genomineerd* De duurzaamheids-campagne van de VLAM "Vlees van hier? Met plezier! Veilig, voedzaam, verantwoord" en het TV-spotje over varkensvlees promoot vlees van eigen bodem. De boodschap is duidelijk: vlees van hier is goed voor het milieu, want het beperkt de voedselkilometers. Het spotje baadt in een relaxte sfeer van onthaasting en genieten. Misschien kan VLAM zich dan ook inschakelen in een campagne: Zondag Vleesdag? Vlees als luxeproduct voor zon- en feestdagen. Extra plezier!

~ *Greenwash* Wat natuurlijk strategisch wordt verzwegen is dat voor één kg vlees "van hier" meer dan één kg soja van elders moet komen. "Veevoeder van ginder? Liever wat minder!" had daarom juist geweest. Dat we naar een drastische vermindering van onze vleesconsumptie moeten streven zou een duidelijke boodschap moeten zijn.

2

Round Table Responsible Soy (Ronde tafel verantwoorde soja)

~ *Waarvoor genomineerd* Het oprichten van het RTRS label, een vrijwillige certificering opgesteld voor zogenaamde 'verantwoorde' soja. Deze soja zou volgens WWF de ontbossing moeten tegengaan. Maar dit label geeft voor het eerst een groen tintje aan genetisch gemanipuleerde RoundUpReady soja, resistent gemaakt tegen het onkruidgif van Monsanto.

~ *Greenwash* Het label gaat ontbossing helemaal niet tegen en pesticidengebruik wordt evenmin verminderd. Bij de productie van 'verantwoorde' soja mag gewoon nog met vliegtuigjes gespoten worden tot over de huizen van mensen heen. Sojaplantages kunnen geen duurzame oplossing voor klimaatproblemen zijn of een verantwoorde grondstof bieden voor biobrandstoffen. Daar is het grootste deel van sociale bewegingen en milieuorganisaties in Noord en Zuid het over eens. Toch propageert ondermeer WWF deze 'verantwoorde' soja en aanvaarde de Europese Commissie RTRS als certificering voor zogenaamd 'duurzame' biobrandstoffen.

3

Forest Stewardship Council (FSC-label)

~ *Waarvoor genomineerd* FSC zou het beste label moeten zijn voor duurzame bosproducten. Om aan de groeiende vraag te voldoen worden ondertussen ook zeer grootschalige bosplantages gecertificeerd die niets met bossen te maken hebben. In tientallen landen krijgen controversiële bosbouwbedrijven het FSC label, terwijl ze lokaal op veel protest botsen omwille van steeds dezelfde problemen; landconcentratie, vervuiling en uitdrogen van rivieren, bodemuitputting, waterschaarste, etc. Ondanks de kritiek uit het zuiden krijgt FSC bij ons nog steeds onvoorwaardelijke steun en prijkt het logo op steeds meer papier- en houtproducten

~ *Greenwash* Consumenten in het Noorden willen een verantwoord product kopen, maar weten niet dat het stuk FSC gelabeld papier of hout dat zij in hun handen hebben op zeer destructieve wijze tot stand is gekomen. Door die monoculturen te bestempelen als 'bossen die verantwoord beheerd worden' verstomt FSC het protest van gemeenschappen nabij deze plantages.

Campagneposter tegen landbouwgif in Brazilië

4

BNP Paribas

~ *Waarvoor genomineerd:* BNP Paribas investeert in omstreden bedrijven. Het verleende krediet aan het Indische mijnbouwbedrijf Vedanta Resources, dat in eigen land inheemse bevolkingsgroepen van hun land verdrijft en toxisch afval dumpst. Investeringsbedrijf Sakhalin Energy kreeg een lening om fase 2 van het Russische Sakhalin II olieproject te financieren. Het project bracht de plaatselijke fauna en flora enorme schade toe. Ook het Amerikaanse mijnbouwbedrijf Freeport McMoran, die de grootste goudmijn ter wereld Grasbergmijn in de Indonesische provincie Papoea uitbaat, werd door BNP Paribas krediet verleend. Het mijnbouwbedrijf loost dagelijks zo'n 230.000 ton vervuild steengruis in Indonesische rivieren.

~ *Greenwash:* De bank pakt in haar communicatie uit met haar 'Corporate Social Responsibility' en duurzaam imago, maar onderzoek toont aan dat er steeds meer geïnvesteerd wordt in zeer vervuilende sectoren.

5

Oliebedrijf BP

~ *Waarvoor genomineerd* Met de gigantische olieramp in de Golf van Mexico anno 2010 en de erbarmelijke opkuis ervan zette BP zich nog maar eens op de kaart. Het Brits oliebedrijf is natuurlijk niet enkel verantwoordelijk voor deze catastrofe. Eerdere olielekken en explosies in raffinaderijen zorgden voor heel wat leed. In Canada richt BP onmetelijke schade aan bij de controversiële ontginning van olie in teerzanden. Deze olie is veel moeilijker te winnen en de productie stoot dan ook 3 tot 5 keer meer uit dan conventionele olie.

~ *Greenwash* Als de hoofdsponsor voor de komende Olympische spelen biedt BP koolstofkredieten aan om alle transport emissies tijdens de Spelen te neutraliseren. Deze kredieten moeten ontwikkelingsprojecten met lage uitstoot ondersteunen in landen onder de evenaar. Zolang er elders bomen geplant worden en windmolens draaien, hoeven wij ons dus niet te bekommeren om te hoge CO2-uitstoot. Dankzij BP worden de Olympische Spelen 2012 klimaatneutraal!

23 JUNI 2012 - 10U TOT 18U BRUSSEL
THE HUB, KONINKLIJKE PRINSSTRAAT 37

GREENWASH CIRCUS

CONFERENTIE
over valse oplossingen voor de klimaatcrisis

10u: Inleiding door Bernard Mazijn (Instituut voor Duurzame Ontwikkeling)

10u30 tot 12u30: keuze tussen...

WORKSHOP 1: Mythes over labels doorprikt

Groene labels moeten de consument wegwijs maken in het reusachtig aanbod van producten en de mogelijkheid bieden om duurzamere keuzes te maken. Maar toch verdienen ook heel wat controversiële bedrijven ook duurzaamheidslabels. Wordt de consument bedrogen? Zijn labels streng genoeg? Wie wordt er werkelijk beter van?

Peter Gerhardt (Duitse NGO Robin Wood die als lid uit FSC stapte)

WORKSHOP 2: Koolstofhandel en CDM

De handel in schone lucht als oplossing voor de klimaatverandering is een economische keuze en kortetermijnoplossing veeleer dan een doeltreffend instrument om de uitstoot van broeikasgassen te reduceren. Het Europees klimaatbeleid wordt gekaapt door industriële lobbygroepen die dergelijke oplossingen opdringen. Luchtbellen als de koolstofhandel en de Clean Development Mechanism (CDM), moeten dan ook doorprikt worden.

Ricardo Coelho (Carbon Trade Watch), Antonia Vornier (CDM-Watch) en Andrew Cooley (CDM-Watch)

DOCUMENTAIRE: *The Silence of the Panda - What the WWF Isn't Saying* met filmmaker Wilfried Huismann

12u30 tot 14u
LUNCH Le début des Haricots
MUZIEK Balxy Orchestra

14u tot 16u: keuze tussen...

WORKSHOP 3: Verantwoorde Soja en GGO's

NGO's als het WWF en het Nederlandse Solidaridad gaan aan tafel zitten met de biotech industrie en agribusiness (Monsanto, Cargill, ...) en ontwerpen samen labels voor 'verantwoorde' soja, palmolie, suiker of andere gewassen. Maar de realiteit achter deze labels is helemaal niet groen of verantwoord te noemen. Het debat over GGO's ligt nog steeds op tafel. Dragen ze bij tot de strijd tegen honger in de wereld? Willen we wel GGO's op ons bord?

Nina Holland (Corporate Europe Observatory) en Bart Staes (Europarlementariër Groen en auteur van "Ggo's: Droom of nachtmerrie")

WORKSHOP 4: Groene imago's van banken en vervuilende investeringen

Banken doen hard hun best om ook omtrent de aanpak van de klimaatcrisis met een zeer positief beeld naar buiten te komen. Via 'Corporate Social Responsibility' wordt hun groen imago kracht bij gezet. Recent onderzoek toont nochtans aan dat investeringen in vervuilende sectoren net is toegenomen. Hoe zwaar kan een financiële instelling wegen op het milieu?

Frank Vanaerschot (van Fairfin) en Yann Louvel (van Banktrack)

DOCUMENTAIRE: *Gasland* (film over schaliegas) met Antoine Simon van Friends of the Earth

16u30 tot 17u30

SLOTDEBAT: Is duurzame ontwikkeling mogelijk in een vrije markt?

Nina Holland, Elena Gerebizza en vertegenwoordiger MST/Via Campesina

UITRIJING GREENWASH AWARD > Stem op www.climaxi.be/

> Info & Inschrijven: www.climaxi.be/, filip@climaxi.be

vr. An Katrin Decluyse, Groenlaan 39, 9550 Héracle

Wij willen EU-eiwitdeficit stoppen

Wervel trok op 20 maart 2012 met een delegatie naar het Europees Parlement om het landbouwcomité van het Europees Parlement te herinneren aan de resolutie van februari 2011, waarin zij zelf het probleem van het eiwitdeficit in Europa aankaartten. Samen met een symbolisch zakje lokale erwten, werd een brief overhandigd ondertekend door o.a. boerenorganisaties uit verschillende landen. Die brief vraagt om eiwitteelt in Europa te stimuleren om economische, agronomische en ecologische redenen. Wervel is verheugd dat zoveel boerenorganisaties ondertekenden, maar betreurt dat Boerenbond als enige boerenorganisatie in België niet ondertekende. Evenmin mengvoederfederatie Bemefa.

Een kemp-zakje gevuld met lokaal geteelde erwten en versierd met een peul van de Gleditsia-boom maakte drie Europese eiwitbronnen tastbaar.

20 maart 2012

Geachte voorzitter Paolo De Castro,
Geachte leden van de commissie landbouw in het Europees Parlement,

Betreft: Het nieuwe GLB moet het probleem van EU-eiwittekort aanpakken en de lokale eiwitproductie ondersteunen

De bezorgdheden uitgedrukt in de resolutie van het Europees Parlement van 4 februari 2011 die op eigen initiatief werd genomen betreffende “Het proteïnetekort in de EU: welke oplossing voor een lang bestaand probleem?” wordt gedeeld door een groot en groeiend aantal belanghebbenden, waaronder landbouwwakbonden, milieu- en ontwikkelingsorganisaties en wetenschappers met verschillende achtergronden. De ondertekenaars van deze brief betreuren dat het probleem van de eiwitafhankelijkheid van de EU totaal afwezig is in het Voorstel van de Europese Commissie om het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) te hervormen. Wij vragen met aandrang aan de landbouwcommissie van het Europees Parlement om ook in deze consultatiefase van het GLB aan te dringen op haar standpunten vervat in de resolutie van 4 februari 2011, om eiwitgewassen op te nemen in nieuwe beleidsmaatregelen en -instrumenten om landbouwers te ondersteunen om gewasrotatiesystemen te verbeteren.

Op dit ogenblik wordt ongeveer 70% van de in Europa verbruikte eiwithoudende gewassen geïmporteerd. Deze import komt overeen met 20 miljoen hectare landbouwgrond

van buiten de EU, de meerderheid zijn sojamonoculturen die sociale en ecologische schade toebrengen in Zuid-Amerika. Ook in Europa zijn er dwingende economische en ecologische redenen om de eiwitafhankelijkheid te verminderen. Wij vragen u te pleiten voor de herintroductie van eiwithoudende gewassen in de EU. In het verleden vormden eiwithoudende gewassen 15% van het Europese landbouwareaal, ze zijn nu teruggebracht tot slechts 3% of één miljoen ha. We zijn ervan overtuigd dat verhoogde productie van peulvruchten kan bijdragen tot het bereiken van de doelstellingen van de EU 2020 Strategie.

Ongeveer 70% van de in Europa verbruikte eiwithoudende gewassen wordt geïmporteerd.

Hieronder geven we een lijst van de belangrijkste voordelen van een grotere productie van eiwitrijke gewassen in de EU, vele van deze voordelen zijn opgenomen in de bovengenoemde resolutie van het EP.

Economische voordelen

Het vermogen van vlinderbloemige gewassen om stikstof uit de lucht op te nemen maakt het mogelijk om de kosten van gewasproductie aanzienlijk te verminderen dankzij een verminderde behoefte aan chemische meststoffen en

grondbewerking. Een GL-Pro (1) studie uit 2006 die in verschillende regio's van vijf EU-landen werd uitgevoerd heeft erop gewezen dat opname van peulvruchten in de vruchtwisseling doorgaans leidde tot hogere brutomarges. Een gezamenlijke studie uitgevoerd door het Europese Parlement en de Franse regering (2) schatte de mogelijke kostenbesparing op de meststoffen voor Frankrijk op 100 miljoen euro per jaar. Een recent wetenschappelijk advies aan de Nederlandse regering (3) over de kwetsbaarheid van de Europese landbouw stelde: "de beste preventie tegen sojaschaarste voor de EU is het telen van meer eiwitrijke diervoeders". Het zou de Europese boeren minder kwetsbaar maken voor de volatiliteit in de markt en voor de stijgende energieprijzen.

Agronomische voordelen

Een onderzoek uitgevoerd in opdracht van het directoraat-generaal voor Milieu (4) toonde aan dat peulvruchten de structuur en vruchtbaarheid van de bodem helpen te handhaven of te verbeteren en de nodige voedingsstoffen voorzien voor de volgende gewassen in de rotatie. Ook de resolutie van het EP erkent dat een hogere verhouding van vlinderbloemige gewassen in de rotatie de bodemverzuring vermindert, de weerstand van planten tegen ziekten verbetert, onkruid bestrijdt en de bestuiving verbetert de door grotere biodiversiteit (5).

Voordelen voor het milieu

Deze economische en agronomische voordelen verbeteren ook de milieuprestaties van de Europese landbouw. Zoals aangetoond in de European Nitrogen Assessment (6) vermindert een hogere stikstof-efficiëntie zowel direct als indirect het energiegebruik en de broeikasgasuitstoot. Een verminderd gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen kan een aanzienlijke verbetering van de waterkwaliteit teweegbrengen. Bovendien vormen peulgewassen een habitat voor vele bestuivers die nu in Europa bedreigd zijn.

De ondertekenaars van deze brief zijn van mening dat een hogere productie van eiwithoudende gewassen in de EU mogelijkheden biedt om zowel het concurrentievermogen als de milieuprestaties te verhogen, en ook de klimaatimpact te beperken van de Europese landbouwsector. Dit zijn vermelde belangrijke doelstellingen van het GLB 2014-2020 en ook van andere Europese beleidsmaatregelen.

We roepen op tot

- *Steun voor de productie van eiwithoudende gewassen in de EU (als onderdeel van de 'vergroening' van de eerste pijler, of op een andere manier)*
- *Nieuwe fondsen voor onderzoek en ontwikkeling om het potentieel van eiwitproductie op Europese bodem ten volle te benutten*

Een verhoogde productie van eiwithoudende gewassen in de EU levert economische, agronomische en milieudiensten op en deze verdienen uw steun. Wij danken u voor de aandacht die u bereid bent te hechten aan deze problematiek.

Met beleefde groeten,
de ondertekenaars:

boerenorganisaties : ABS - Algemeen Boerensyndicaat , VEVA - Vereniging voor Varkenshouders , VAC - Vlaams Agrarisch Centrum FWA - Fédération Wallone de l'Agriculture , FJA - Fédération des Jeunes Agriculteurs , FUGEA - Fédération Unie de Groupements d'Éleveurs et d'Agriculteurs , BASE - Bretagne, Agriculture, Sol et Environnement NMV - Nederlandse Melkveehouders Vakbond , NAV - Nederlandse Akkerbouw Vakbond , IFOAM EU Group - International Federation of Organic Agriculture Movements, Via Campesina Austria , Farmers for Action

ngo's : Werkgroep voor Rechtvaardige en Verantwoorde Landbouw APPO - Association pour la promotion des protéagineux et des oléagineux ABC - Platform Aarde Boer Consument , FOEE - Friends of the Earth Europe , Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen , IEW - Inter-Environnement Wallonie , CNC - Centre National de Coopération au Développement Ecokerk , CSA - Collectif Stratégies Alimentaires , PFSA - Plate-forme Souveraineté Alimentaire , ADG - Aide au Développement Gembloux , Food and Water Watch

Meer landbouwinkomen met minder kunstmest

Zes EU-landen slaagden er in de periode 2000-2008 in om met minder kunstmest toch meer inkomen te behalen, aldus het Europees Milieu Agentschap in een rapport dat pleit voor efficiënter watergebruik. Het stikstofoverschot wordt berekend door het verschil te maken van de stikstof die op het land komt en de stikstof die van het land wordt weggehaald. Het is momenteel de beste indicator voor de druk die landbouw legt op het watermilieu, en houdt rekening met problemen van eutroficatie en hoge nitraatconcentratie in het grondwater. In de periode 2000-2008 slaagden Oostenrijk, Hongarije, Letland, Roemenië, Slowakije en

Slovenië erin om meer toegevoegde waarde te realiseren met een verminderd stikstofoverschot. Het rapport toont aan veel van de milieuproblemen, veroorzaakt door overmatig gebruik van meststoffen en pesticiden, kunnen verminderen door kosteneffectieve ingrepen op boerderij-niveau. Zo wijst het rapport op het groot potentieel voor pesticidereductie door aanpassen van teeltrotaties en zaaidata, inzet van meer pestresistente variëteiten en aanleg van bufferstrips langs waterlopen.

Bron: Towards efficient use of water resources in Europe, European Environment Agency (2012).

"Ik heb op korte tijd al aan enkele interessante projecten mogen meewerken bij Wervel."

Vrijwilliger ★ in de kijker

Wervel zocht een 'medewerker landbouwbeleid' voor een actie in het Europees Parlement (zie elders deze krant). Bio-ingenieur Benny Van de Velde voelde zich aangesproken en dook er volledig in. Zonder zijn grote drive en zijn sterke inhoudelijke inbreng zou de actie nooit zo goed zijn verlopen. Dankuwel Benny!

★ Hoe kwam je in contact met Wervel?

Ik las als 17-jarige "En toch... Een andere wereld is mogelijk" van Luc Vankrunkelsven. Bij nader inzien heeft het boek waarschijnlijk een stuk de weg bepaald die ik probeer te bewandelen, zoals dat gaat met boeken die je leest op die leeftijd. Als student kwam ik voor het eerst in contact met het werk van Wervel. Ik bezocht regelmatig de website, las artikels en woonde geregeld een lezing bij die Wervel organiseerde. Het bleef echter bij sympathiseren, tot ik begin dit jaar inging op een vacature om een dagje per week de activiteiten rond landbouwbeleid mee te helpen organiseren en het nieuws daaromtrent op te volgen, voorlopig even onderbroken door een verblijf in Ghana.

★ Wat motiveert je om je precies voor Wervel in te zetten?

Eenvoudigweg omdat ik het gevoel heb op dezelfde lijn te zitten als Wervel, en dat vind ik enorm belangrijk. Het motiveert me sterk om met eensgezinde mensen aan een gemeenschappelijk project te werken, dat van een rechtvaardige en verantwoorde landbouw die niet alleen instaat voor gezonde en smakelijke voeding, maar ook een eerlijke verloning oplevert voor boeren, zonder afbreuk te doen aan de natuur en de ontwikkeling van het Zuiden. De Wervelthema's (lokale eiwitteelt, agroforestry, kemp, vleesmatiging, etc.) zijn misschien wel eigenzinnig, maar volgens mij ook onontbeerlijk in het streven naar een meer duurzame landbouw. Er hangt steeds een positieve sfeer op kantoor en er is vastberadenheid om doelen te bereiken. Ik voel me heel goed omkaderd, maar krijg toch de vrijheid om eigen ideeën en werkwijzes in te brengen.

★ Hoe belangrijk is Wervel voor jou als consument?

Wervel heeft van mij een bewustere consument gemaakt, zeker wat voeding betreft. Voor de toekomst ziet het er goed uit, nu Wervel met de promotie van kemp ook andere consumentenartikelen belicht. Ik weet nu dat er een alternatief bestaat voor kleren uit katoen en polyester en zal daar in de toekomst zeker naar op zoek gaan.

★ Hoe blik je terug op je engagement bij Wervel - en vooruit ?

Ik heb op korte tijd al aan enkele interessante projecten mogen meewerken bij Wervel. Vooral de brief gericht aan het Europees Parlement in verband met het Europees eiwitdeficit was een grote uitdaging. Graag werk ik op dit elan verder om steeds meer mensen achter de Wervelvisie te scharen.

Biodiesel uit soja?

De tournee van Luc Vankrunkelsven en het nieuwe Wervelboek 'Legal! Optimisme - realiteit - hoop' werden in Brazilië dankbaar aangegrepen als een kritische voorbereiding van Rio+20, dat inzet op 'groene economie'. De nieuwe sojaflitsen verschenen intussen op wervel.be/sojaflitsen. We drukken er alvast eentje voor u af. Het nieuwe Wervelboek is tegen 13 euro verkrijgbaar.

'A gente acredita na força do solo gaúcho'/De mensen geloven in de kracht van de Gaúcho-grond. Dit geloofsartikel prijkt op de opslagtanks van Cesa, coöperatieve van de deelstaatoverheid Rio Grande do Sul. Zewakenoverdestad Erechim. In de buurt van Sutraf, een lokaal syndicaat, verbonden met boerenvakbond Fetrat-Sul/Cut, stoot ik op een muurschildering van een sojaveld, met handen vol soja en bij opkomende zon. Soja zou deze samenleving voorspoed geven. Een Aurora, een Dageraad, als nooit tevoren. Ironie: Fetrat gebruikt dat symbool van de handen ook, maar dan met vruchtbare grond en een frêle, ontluikend plantje.

Biodiesel, dé oplossing voor de gezinsboeren met soja!?

Ik ben nooit fan geweest van het idee om biodiesel in te zetten als oplossing voor onze wereldwijde energiebehoefte. Zie mijn 'Open brief' (wervel.be/briefbiodiesel) van 2004 aan Altamir Tortelli, indertijd algemeen coördinator van Fetrat-Sul. Het is sociaal, ecologisch en economisch niet duurzaam te noemen, alle greenwashpraat ten spijt. Zeker deze weken vóór Rio+20 wordt het duurzaamheidskleedje weer gretig aangetrokken. De sexy rok heet nu 'groene economie'. In het Portugees klinkt het duidelijker: 'capitalismo verde'. Groen kapitalisme dus.

Sinds de bewuste brief zijn we 8 jaar verder en kan gesteld worden dat in Rio Grande do Sul het leeuwendeel van de sojaolie voor biodiesel bestemd is. Eigenlijk is het een 'propere' oplossing, want sojaolie is hier in feite

maar een bijproduct. 18 % van de boon bestaat uit olie wat dus betekent: amper 500 tot maximum 570 liter per hectare. Soja wordt hier vooral gezet voor het sojameel, dat bestemd is voor veevoer. In discussies met de landbouwsector in België/Europa werd ons jarenlang toegeworpen: "Wees maar blij dat onze varkens, kippen en runderen 'sojaschroot' eten. Het is toch maar een restproduct." Telkens en telkens opnieuw. In een poging om Wervel de mond te snoeren. Hier in Erechim wordt mij op een dienblaadje het antwoord gegeven: "De soja wordt hier geteeld voor het veevoer. Olie en nu dus biodiesel is maar een nevenproduct. Bovendien is sojaolie een niet zo goede olie voor menselijke consumptie." Ik word er stil van, na 22 jaar opboksen tegen de flagrante leugen dat het meel maar 'schroot' zou zijn.

Fetrat-Sul/CUT, de vakbond van familiale boeren waar Wervel al tien mee verbonden is, heeft zich altijd tegen de opmars van soja (ggo's inclusief) verzet. Maar ... de wonderboon (2) is nu eenmaal sinds de jaren '60 een erfenis van de Groene Revolutie. Ook voor vele gezinsboeren. Momenteel wordt ongeveer 6 miljoen hectare soja in deze deelstaat ingezaaid, tegenover 32 000 ha koolzaad. 95 % is ggo-soja, het omgekeerde van deelstaat Rondônia - ontbost Amazonegebied - met 5 % ggo-soja. De olie van koolzaad is van betere kwaliteit en geeft meer opbrengst per hectare. Toch houden de meeste boeren vast aan hun vertrouwde soja. Bovendien is de koolzaadteelt vooral in handen van grootgrondbezitters.

2000 ton soja/600 ton biodiesel per dag

We bezoeken Olfar (3), een fabriek van 'alimento en energia'/voeding en energie. De fabriek begon in 1988 met de productie van olie voor menselijke consumptie en meel voor veevoer, maar de laatste vijf jaar schakelde ze volledig over op de productie van biodiesel, gekoppeld aan meel voor veevoeding. Olfar heeft een capaciteit van 2000 ton per dag, maar momenteel wordt er 1000 ton soja per dag verwerkt. Binnenkort wordt effectief 2000 ton omgezet in 600 ton biodiesel. Ter promotie van het biodieselprogramma en om de gezinslandbouw-met-soja in dit proces te integreren, vaardigde de federale regering een wet uit die bepaalt dat 30 % van de soja

van de Agricultura Familiar (AF) moet komen. Gemiddeld hebben zij 12 hectare soja, terwijl de groten honderden, zometer duizenden hectaren, monocultuur soja hebben. Fazendeiros zetten massaal soja op terreinen die vlot mechaniseerbaar zijn. Waar dat niet kan, zetten ze plantages eucalyptus.

De boeren uit de AF hebben een contract met een afgesproken prijs. Voor 2012 is dat 54,50 reais voor een zak van 60 kg. Om de inschakeling van de gezinslandbouw mogelijk te maken, rekent de regering hun product minder belasting aan. Zo kan de fabriek 1 real extra geven per zak soja, afkomstig van de AF. Ook leveren ze de boeren technische assistentie, los van de leveranciers van zaden, pesticiden en meststoffen.

300 m3 eucalyptus per dag

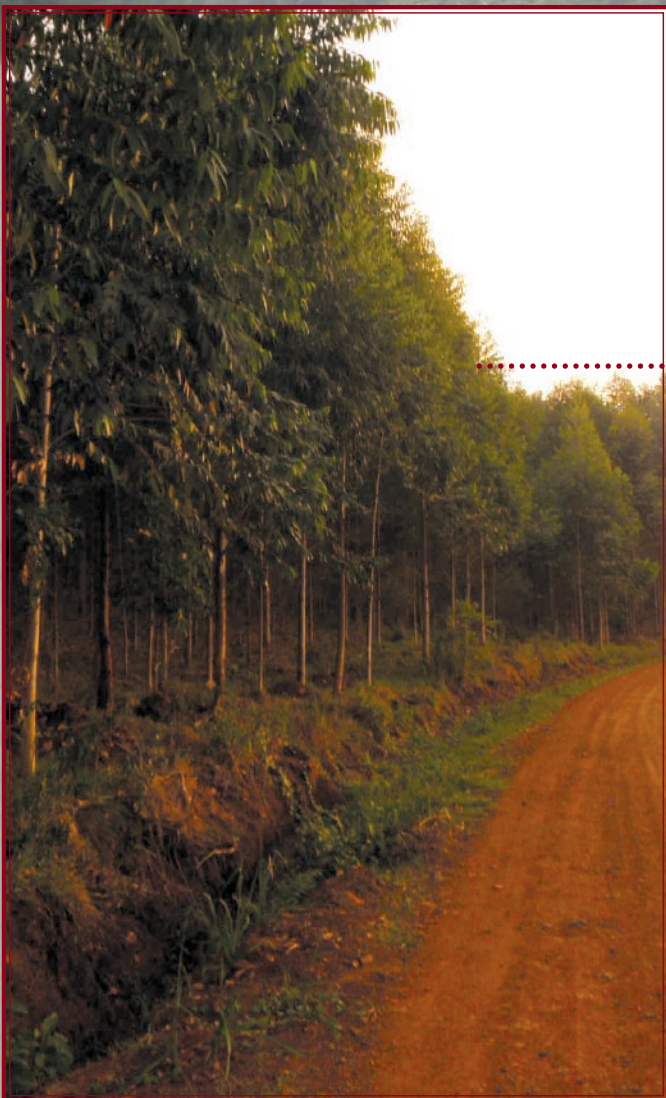
Overall in het land zie je immense silo's voor granen. De soja komt er meestal aan met 15 à 17 % aan vochtigheid. Is de vochtigheid hoger, dan heeft de boer heel wat verlies, want de soja wordt er gedroogd tot op 13 % vocht. Het verschil wordt afgetrokken van de prijs die hem betaald wordt. In de biodieselfabriek wordt de soja nog eens verder gedroogd tot 9 %, om de boon chemisch te crushen (= olie en meel uit elkaar halen). In beide gevallen is de energiebron **eucalyptushout**.

In het geval van deze fabriek komt dit hout deels van de AF. Dagelijks zal voor het drogen van 2000 ton soja 300 kubieke meter verzet worden of ongeveer één hectare bos per etmaal. De fabricatie van biodiesel zelf is gebaseerd op elektriciteitsverbruik.

Als ik het hout zie binnenrijden, kan ik niet nalaten enkele vragen te stellen: "Ik kan begrijpen dat het voor deze regio en voor AF een meerwaarde is, maar als je het energieverhaal op globaal vlak ziet, betwijfel ik of dit een oplossing is. Hoe zit het met de energiebalans? Is die positief of negatief?"

Energiebalans?

In het gesprek wordt erkend dat het geen globale oplossing kan zijn voor het prangende energievraagstuk. Bovendien is deze wijze van produceren de vrucht van de Siamese tweeling auto-vlees. Het hoofdproduct is sojameel; biodiesel is een bijproduct dat op zich niet erg efficiënt is. Vergelijk de 500 liter/hectare met een hectare suikerriet dat tot 6000 liter ethanol kan opbrengen. In een groene suikerrietwoestijn wel te verstaan.

Op de negatieve energiebalans krijg ik niet meteen antwoord. Wel dat je het geheel moet bekijken: olie voor biodiesel en meel voor de veevoeding. Maar laat juist de 'vleesomzetting' bijzonder energie-inefficiënt zijn. Voor het zover is, heb je ontbossing met koolstofuitstoot, de teelt met diverse machinebewerkingen, kunstmest en pesticiden (beide energieslurpers), vermalen kalkrots op de akkers, driemaal vervoer van de soja per vrachtwagen, tweemaal de bonen drogen met eucalyptushout, heel het proces van verwerking tot uiteindelijk de 'milieuvriendelijke' biodiesel. Uitvoer van biodiesel bijvoorbeeld naar Europa. Wéér veel energie.

Waar weinig over gesproken wordt, is het waterverbruik. En juist in deze streek zijn er jaar na jaar grote verliezen, wegens de grote droogten. Sommigen zijn dit jaar tot 80 % van hun soja kwijt; anderen 50 %. En is eucalyptus boven op dit probleem van klimaatverandering geen grote waterslurper? (4) In Erechim is er al geruime tijd waterrantsoenering.

Soja, minst interessante alternatief

Onlangs verscheen, op vraag van Greenpeace, een studie uit Nederland (Onderzoeksbureau CE Delft) over de ranking van al dan niet interessante brandstoffen. Wat blijkt: biodiesel uit soja en koolzaad bengelen helemaal onderaan (5). Het gebruik van koolzaad als pure olie (PPO) is niet meegenomen in deze studie, maar behoort wellicht tot de meest milieuvriendelijke.

Hoe hoger de score, hoe milieuvriendelijker de brandstof.

(Gewogen scores van de verschillende alternatieve brandstoffen. Meegewogen zijn: CO₂-uitstoot, landbeslag en kunstmestgebruik; dus niet bv. waterverbruik of de diverse sociale gevolgen.) (6)

Rangschikking energiebronnen

Methanol uit glycerine	240
Biomethanol (dme) uit resthout	236
Duurzame elektriciteit	235
Biogas uit restmateriaal (gecomposteerd)	213
Fossiele elektriciteit	212
Waterstof	203
Biodiesel op basis van afvalvetten (frituurvet)	192
Fossiele benzine/diesel	166
Aardgas	165
Suikerbiet (ethanol)	163
Suikerriet (ethanol)	160
Maïs (ethanol)	120
Biogas (uit geteelde biomassa (snijmaïs))	109
Tarwe (ethanol)	97
Palmolie (biodiesel)	88
Zonnebloem (biodiesel)	80
Koolzaad (biodiesel)	73
Soja (biodiesel)	18

¹ Zie: 'Biodiesel uit soja', in 'Kruisende schepen in de nacht. Soja over de oceaan.', Dabar-Wervel 2005. Nadien zijn er heel wat studies verschenen die mijn angst bevestigen, onder meer door het Centrum voor Internationaal Bosonderzoek in Bogor, Indonesië. Voor koudgeperste koolzaadolie op de boerderij ligt de situatie iets anders. Zo is Wervel partner in een koolzaadproject in de Westhoek, zie koolzaadwesthoek.be

² Zie: sojaconnectie.be en wervel.be/soja

³ www.olfar.ind.br.

⁴ Zie: 'Gaf je je kind ooit papier te eten?' in: 'Dageraad over de akkers. Soja anders.', Dabar-Wervel, 2007 of wervel.be/papiereten

⁵ wervel.be/duurzaamheidsmeetlat

⁶ De studie uit Delft erkent dat er diverse criteria zijn, waaraan agrobrandstoffen qua duurzaamheid zouden moeten getoetst worden. In hun opsomming staan alleen ecologische criteria: broeikasgasemissies; energievoorzieningszekerheid; landgebruik per eenheid biobrandstof; geen concurrentie met voedsel; behoud van nutriënten; watergebruik per eenheid biobrandstof; effect op biodiversiteit; toepassing van genetisch gemodificeerde gewassen. Zij weerhielden hier slechts drie criteria van: broeikasgasemissies, landgebruik en nutriëntenbehoud (kunstmestgebruik). Met deze beperking indachtig, moet bovenstaande tabel gelezen worden. CO₂-uitstoot wordt dus meegenomen, maar het is zeer de vraag of alle schakels kunnen gekwantificeerd worden. Bijvoorbeeld heel het eucalyptusaspect in bovenstaand artikel. Sociale criteria komen in studies i.v.m. agrobrandstoffen niet veel voor. Enkele aspecten die zelden bestudeerd worden: de verder doorgedreven grondconcentratie in handen van een elite; plattelandsvlucht; favela's in de steden; handenarbeid vooral in de suikerrietplantages, die door het Braziliaanse Ministerie van Arbeid gelijkgesteld wordt met slavenarbeid, etc. Doordat in heel wat studies telkens slechts een deel van de criteria bestudeerd worden, krijgen we nooit een volledig beeld en staan conclusies soms zelfs diametraal tegenover elkaar.

In Brazilië is 5 % biodiesel in alle diesel vermengd, 25 % ethanol in alle benzine. Verder zijn er al bijna veertig jaar miljoenen auto's die op 100 % 'álcool'/ethanol rijden. Flexibele motoren kunnen op gewone benzine en ethanol rijden. De Europese Unie verbond er zich toe dat tegen 2020 10 % van het energiegebruik hernieuwbaar moet zijn.

De nieuwe studie legt alleszins een bom onder dat beleid.

Luc Vankrunkelsven,
Erechim, 30 april 2012

Muurschildering dageraad met soja

brochure - *Biobrandstof maakt meer kapot dan je lief is.*

Tijdens de Europese Week van de Duurzame Energie komen tal van Belgische organisaties (oa. 11.11.11 en milieuorganisaties) op 18 juni in actie aan benzinepompen in Brussel en Namen.

Ze doen dit met de brochure "*Biobrandstof maakt meer kapot dan je lief is.*" Wervel gaf in 2008 per provincie een folder uit over hetzelfde thema 'Voer voor vervoer. Koning auto en keizer hesp', deze is nog verkrijgbaar op kantoor. De nieuwe gezamenlijke brochure is te verkrijgen bij Stéphane Desgain, CNCD-11.11.11. Stéphane. Desgain@cncd.be - 02/250 12 64

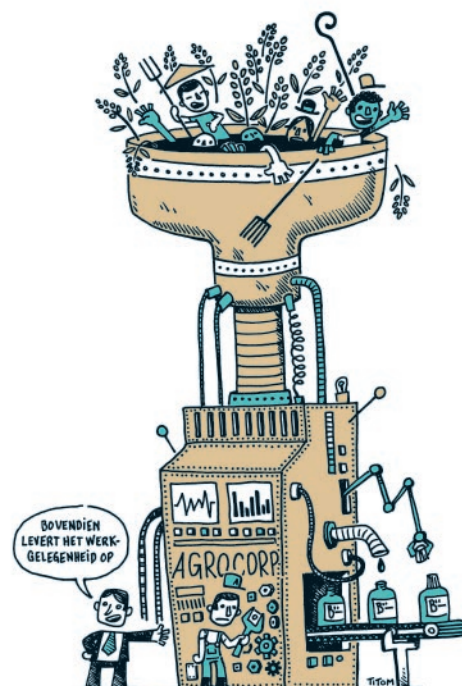

Foto achtergrond: Cargillterminal aan Rio Madeira

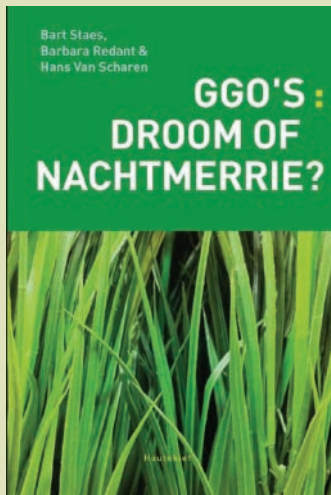
Waarom wij Wervel steunen :

Tja... Eigenlijk begon het allemaal lang geleden, toen ik nog in Averbode werkte. Ik leerde er Luc Vankrunkelsven, "de Krunkel" kennen.

Hij was er niet ingeschakeld in de realisatie van de tijdschriften of in de drukkerij, hij ging zijn eigen weg, hadden wij de indruk. En dat boeide ons. Hij leek meer een franciscaan dan een norbertijn. Hij zette zich in voor een rechtvaardigere wereld, meer dan mee te werken aan het behoud van macht, invloed en uitstraling van de Abdij. Ik denk dat hij het niet altijd makkelijk had, de Krunkel, maar hij bleef norbertijn!

Toen kwam het Wervel-project, voor een meer rechtvaardige landbouw. Zij bundelden hun krachten om zich te verzetten tegen machtige belangenorganisaties, voor wie landbouw grotendeels om geld draaide, tegen de multinationals en hun ggo-gedoe. Ook bleven we dankzij het tijdschrift op de hoogte wat er zich op wereldvlak allemaal afspeelt, informatie die je nergens anders leest. De uitdagingen die Wervel zich tot doel stelt, vinden wij belangrijk en blijven wij steunen. Ook toen we het financieel met wat minder moesten doen, kwam het geen ogenblik in ons op om die financiële steun terug te draaien. Er zijn nog waarden in het leven, nietwaar!

Catherine Jacobs & Norbert Vranckx, Zétrud-Lumay

Op 26 april 2012 stelde Euro-parlements lid Bart Staes samen met zijn beleidsmedewerkers en mede-auteurs Barbara Redant en Hans Van Scharen het nieuwe boek "Ggo's: droom of nachtmerrie?" in Brussel aan de pers voor. Discussiëren over ggo's is niet makkelijk. Het thema raakt heel wat aspecten. Maar in essentie gaat het over wat er op ons bord komt te liggen. Dat staat heel dicht bij ons, het is heel persoonlijk en het beroert dus veel mensen. Het debat

GGO's: Droom of Nachtmerrie? Lancerings boek en discussieplatform

verloopt soms heel emotioneel, maar het gaat wel over wezenlijke zaken: kweekrechten, patenten, de macht van multinationals en de steeds groter wordende machtsconcentratie van de agro-industriesector. Maar het debat gaat ook over de bijdrage die ggo's volgens sommigen kunnen leveren aan de strijd tegen de honger in de wereld, niet in het minst wegens de toenemende wereldbevolking en omdat steeds meer burgers in de opkomende landen uit het Zuiden steeds meer een Westers consumptiepatroon aannemen. Het debat draait ook om de rol van wetenschappelijk onderzoek en de onafhankelijkheid ervan. Het gaat om het gebruik van pesticiden en milieuvervuiling, over de rechten van consumenten en de positie van boeren en boerinnen in de voedselketen. Welk soort landbouwmodel kiezen we? Kiezen we voor agro-ecologie, of voor een steeds intensievere, industriële landbouw die gedreven wordt door een bepaald soort biotechnologie?

Website als online discussieplatform

Het boek is niet het einde van de discussie. Bart Staes nodigt elke geïnteresseerde lezer, bezorgde boer en geëngageerde wetenschapper uit om online mee te discussiëren over ggo's, landbouw en voedsel. Samen met het boek werd een website gelanceerd om het debat open te trekken. Ondertussen staan er al enkele boeiende opiniestukken op de website; onder andere van Esmeralda Borgo van Bioforum, een sympathisant van het Field Liberation Movement (FLM), enkele wetenschappers van het Vlaams Instituut voor Biotechnologie, enkele medewerkers van Wervel vzw en van Bart Staes zelf. Iedereen die interesse heeft in het thema wordt uitgenodigd om mee te discussiëren over de opiniestukken, of is vrij zelf opiniestukken in te zenden.

www.ggo-debat.be

ANDERE LANDBOUW? ANDERE ECONOMIE!

Ecologische economie als fundament voor een duurzame landbouw

Naar aanleiding van "Rio +20", is het thema groene economie plots een belangrijk thema. Blijkbaar bestaat er min of meer een consensus dat groene economie een sleutel is voor duurzame ontwikkeling. En dat is goed nieuws. De vraag die daarbij onmiddellijk rijst, is wat te verstaan valt onder de noemer "groene economie", want net zoals bij duurzame ontwikkeling, is dat een vlag die vele ladingen dekt. Gaat dit over een groen laagje verf over een aftandse auto, of wordt er grondig gesleuteld aan het model? Of komen we misschien tot de conclusie dat ons economisch vehikel aan vervanging toe is?

Economische groei

Onze neoliberale markt economie steunt voor haar stabiliteit structureel op economische groei. Wanneer de groei hapert, geraken politici in paniek. Bedrijven worstelen om te overleven. Mensen verliezen hun baan en soms ook hun huis. Er dreigt onmiddellijk de neerwaartse spiraal van de recessie. Vraagtekens zetten bij de groei geldt als het gedrag van dwazen.

Maar voor velen is het niet duidelijk waarom die groei zo dwingend is. Het is een axioma geworden, in de hoofden van velen zelfs een soort natuurlijke wetmatigheid: "Je moet toch vooruit in het leven...". Ooit stelden we aan een groep landbouwers de vraag wat ze zouden kiezen: een bedrijf met 400.000 liter melkquotum of één met

200.000 liter melkquotum, maar met eenzelfde inkomen. Bijna alle boeren kozen voor het grote bedrijf. Meer werk dus voor eenzelfde inkomen, dat was logisch, want als je aan de toekomst denkt, moet je aan groei denken. Ook voor politici en professoren is het vaak moeilijk om uitgelegd te krijgen waarom die zo geprezen groei levensnoodzakelijk is.

Een draak met veel koppen

Economische groei is echter een draak met veel koppen. Enerzijds moeten we het onderscheid maken tussen volume- groei (meer producten, meer verbruik van grondstoffen) en groei van diensten (meer onderwijs, meer zorg en dergelijke). Dat onderscheid is belangrijk

Andere landbouw? Andere economie!

omdat een toename van de diensteneconomie veel minder impact heeft op het milieu.

Maar groei kan ook betekenen dat er meer activiteiten via de markt verlopen. Als bijvoorbeeld alle gratis mantelzorg vervangen wordt door diensten zoals kindercrèches, bejaardenhomes, en zo, dan groeit de economie wel, maar dan is het nog niet duidelijk of er ook wel een toename is van het welzijn.

Waar we in dit verhaal voornamelijk op focussen is de fysieke groei van de economie. Want die heeft rechtstreeks impact op het milieu en de natuurlijke bronnen. En daar zit al jaren een belangrijk pijnpunt van onze groei-economie. Want ondanks een toenemend bewustzijn en heel wat pogingen om het milieu te 'redden', blijft het verbruik van grondstoffen en fossiele energie toenemen. En daaraan gelinkt is: we blijven uiteraard ook te veel afvalstoffen, broeikasgassen, en dergelijke produceren.

De mythe van de ontkoppeling

De gangbare reactie op het dilemma van de (fysieke) groei doet een beroep op het concept van de ontkoppeling. Door meer efficiënte productieprocessen te ontwikkelen kunnen grondstoffen beter ingezet worden. Meer met minder dus. Dat is ook een logische stap, vanuit de ambitie om winst te maximaliseren.

De praktijk toont ook aan dat, zeker in Europa, energie en grondstoffen veel efficiënter ingezet worden. Maar hierbij moet het onderscheid gemaakt worden tussen relatieve en absolute ontkoppeling. Per geproduceerde hoeveelheid verbruiken we wel veel minder, maar als gevolg van de doorgedreven economische groei, blijft er in absolute cijfers toch een significante toename van het verbruik van energie en grondstoffen. En dus blijft het een onaangename waarheid dat we met onze economische groei roofovername plegen op het milieu.

Naar een ander economisch model

De evolutie naar een zogenaamde stationaire economie, een economie die fysiek niet meer groeit, is dus noodzakelijk. Herman Daly beschrijft dat als een economie waar ontwikkeling eerder wordt beschouwd als de kwalitatieve verbetering van de levensvoorwaarden dan het nastreven van kwantitatieve volumegroei. Hij maakt hierbij de vergelijking met de groei van een kind tot volwassenheid. Zodra het kind volwassen is, groeit het niet meer, maar het ontwikkelt zich wel verder. Maar dat is een beeld dat niet rijmt met het model van de neoliberale markt.

Groene economie? Milieu-economie?

In een poging om economie en milieu met elkaar te doen rijmen, worden tal van initiatieven genomen. Zo bestaan er heel wat initiatieven onder de noemer 'groene economie'. Voor de bouw van windmolens, en andere zijn er immers ook fabrieken, arbeiders en dies meer nodig.

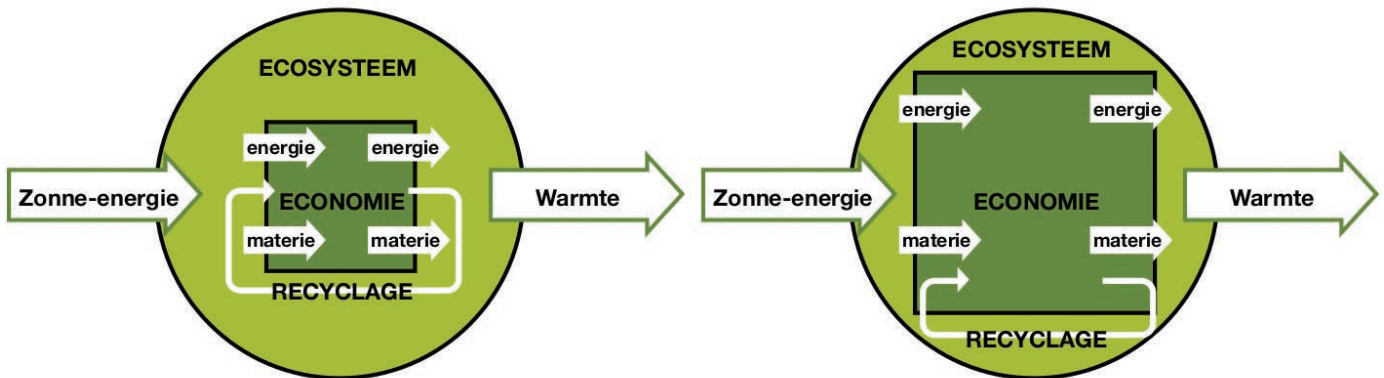
De milieu-economen benadrukken bovendien het belang van een correcte prijs. Als producten positieve of negatieve effecten hebben op het milieu, dan moeten deze mee worden verrekend in de prijs. Een voorbeeld daarvan is de milieukost van transport. De kosten van de CO₂-uitstoot worden afgewenteld op de maatschappij en dus blijft de vervuiling doorgaan. Milieueconomen vinden dat niet correct. En terecht. Internaliseren van alle kosten is een belangrijk element om economie en milieu op elkaar af te stemmen. Maar het verandert niets aan de economische groei op zich. The sky is nog steeds the limit!

Ecologische economie

Het concept van de ecologische economie gaat een stapje verder. Het vertrekt van het gegeven dat onze natuurlijke rijkdommen beperkt zijn. De ruimte en de

Andere landbouw? Andere economie!

Figuur: Van een lege wereld naar een volle wereld (bron: Maréchal A.)

natuurlijke bronnen waarover we beschikken, bepalen onze milieugebruiksruimte, en dus ook de mate waarin onze economie kan groeien. We noemen dat de evolutie van een lege naar een volle wereld.

Dankzij het succes van de industriële revolutie en de toegenomen wereldbevolking, zijn immers heel wat goederen die voordien haast onbeperkt waren, nu ook schaarse goederen geworden. Voldoende ruimte, landbouwgrond, proper water, zuivere lucht,... : het zijn allemaal schaarse goederen geworden. Die schaarsheid is inherent aan de natuur, en dus ook aan onze macro-economie.

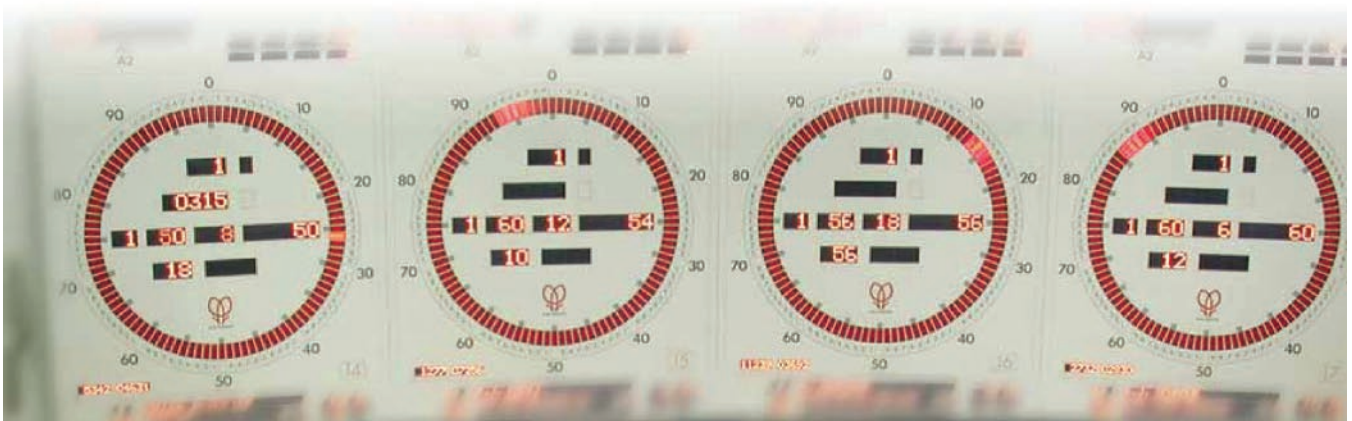
In het concept van de ecologische economie proberen economen die beperking in te bouwen. Ze zien de macro-economie als een onderdeel van iets groters, van een ecosysteem, de aarde. Dat heeft voor gevolg dat groei van die macro-economie ten koste gaat van iets anders in dat geheel. Met andere woorden: groei heeft een opportunitetskost. Je moet iets in de plaats stellen, iets opgeven om die groei te realiseren. Het is vergelijkbaar met micro-economische modellen (dat is: economie op bedrijfsniveau). Wat we moeten opgeven, noemen we in de economie de marginale kost. Zo lang

die marginale kost kleiner is dan het marginaal nut (de opbrengst), gaan we erop vooruit. Maar als die kost groter wordt dan het nut, dan heeft het geen zin meer om door te groeien. Dan komen we in een fase van 'on-economische groei'.

De fetisj van de economische groei is dan ook een achterhaalde idee om onze economie mee te sturen. We hebben nood aan een alternatief kader waarbinnen we duurzame productie en handel kunnen voeren. Hoewel ecologische economie een denkkader is dat zeker niet voltooid is, reikt het toch al een aantal kapstokken die onze macro-economische aanpak kunnen bijsturen.

Ecologische economie in drie stappen

Het alternatief model waarvoor ecologische economie staat, is een economie die niet alleen borg staat voor duurzame productie, maar ook voor een rechtvaardige verdeling van de welvaart. Want wie ervan uitgaat dat economische groei beperkt is, moet tegelijk bekijken hoe hij de koek zal verdelen tussen de actoren. Daarom pleit de ecologische economie voor een model in drie stappen: vastleggen van een duurzame schaal, rechtvaardige verdeling, efficiënte allocatie. Terwijl

Andere landbouw? Andere economie!

de gangbare economie haast uitsluitend focust op de derde stap, pleit het model van ecologische economie voor een ruimer aantal doelstellingen, en wat belangrijk is: in de juiste volgorde!

Ecologische economie toegepast op de landbouw

Wervel pleit al meer dan 20 jaar voor een rechtvaardig inkomen voor de boer en tuinder. Alleen met eerlijke prijzen voor de boer, kunnen we evolueren naar een landbouw die ecologisch verantwoord is. Die eerlijke prijs linkt Wervel systematisch aan het beperken van de productie. Dat is essentieel: we vertrokken bij het eerlijk inkomen en rechtvaardige prijs, en kwamen zo terecht bij de noodzaak van productiebeperkingen.

De inspiratie die het concept van de ecologische economie ons biedt, maakt dezelfde oefening, maar in een andere volgorde. Daar komen we in eerste instantie terecht bij de opgelegde hoeveelheden, omdat de ecologische economie uitgaat van de draagkracht van het ecosysteem. Vervolgens kunnen we die productiecapaciteit verdelen onder regio's en producenten. En pas in derde instantie komt het prijzenmechanisme op de proppen.

Een systeem van productiebeheersing is dus noodzakelijk voor een ecologische economie. Er bestaan verschillende vormen van productiebeheersing. Sommige zijn geïnspireerd door milieu-technische argumenten, een voorbeeld hiervan zijn de nutriënt-emissie-rechten (NER) in Vlaanderen. Die beperken de groei van de veestapel. Andere vormen van productiebeperking zijn eerder economisch geïnspireerd. Voorbeelden hiervan zijn de verplichte braakregeling in de jaren '90 in Europa en de VS of de melkquota in de Europese Unie en Canada.

In de Europese Unie is beslist om de melkquota stop te zetten vanaf 2015. Wervel is ervan overtuigd dat dit een historische vergissing is. Want quota kunnen een belangrijke meerwaarde betekenen. Het Nederlandse LEI concludeerde aan de hand van een scenario-analyse dat productiebeheersing zowel de toegevoegde waarde van de landbouwsector kan verhogen, als het inkomen voor de boeren. Gekoppeld aan vormen van productiebeheersing kunnen bovendien de premies aan de landbouw drastisch verminderen, waardoor er ook een grote besparing ontstaat voor het overheidsbudget. Het systeem leidt in de Nederlandse studie wel tot iets hogere consumentenprijzen. Maar misschien is dat nog zo gek niet, als je weet dat de prijzen van voedsel absoluut niet meegeëvolueerd zijn met de index voor consumptiegoederen.

Binnen het kader van de productiebeheersing, is en blijft het uiteraard de opdracht van de boeren, als ondernemers, om zo efficiënt mogelijk te werken. Vanuit de principes van de ecologische economie is het dan ook niet de bedoeling om expliciete keuzes te maken voor kleinschalige of eerder grotere ondernemingen. Het zogenaamde familiaal landbouwbedrijf heeft ongetwijfeld zijn voordelen en hoeft wellicht niet onder te doen als het gaat over efficiëntie. Maar het kent uiteraard ook zijn grenzen en is misschien qua sociale duurzaamheid ook niet onbesproken. Want vroeg of laat wordt elke boer wel eens ziek of wil hij enkele dagen op vakantie. En dan zijn er misschien wel interessantere bedrijfsmodellen. Maar die keuze laten we aan de boer als ondernemer. De ecologische economie pleit voor een duidelijke sturing van het schaalniveau en de verdeling van de welvaart. Maar er blijft hoe dan ook een zekere ondernemersruimte.

Andere landbouw? Andere economie!

De ecologische economie benadrukt daarnaast het belang van een rechtvaardige verdeling. De verdeling tussen regio's en producenten is van belang, maar ook een rechtvaardige verdeling tussen schakels in de keten moet gegarandeerd worden. Daarom is het noodzakelijk om via de mechanismen van fairtrade een minimumprijs te garanderen aan de landbouwers. Dat is mogelijk, zonder automatisch terecht te komen bij productieoverschotten, omdat we ervan uitgaan dat er een systeem van productiebeheersing aanwezig is.

Die productiebeheersing moet dus afgestemd worden op de vraag, maar zoals in eerste instantie gesteld, ook op de draagkracht van het ecosysteem. En door die link te leggen, tillen we het concept van minimumprijs meteen op tot boven het louter economische. In de principes van de fair-trade handel, is het immers van belang om naast die economische aspecten ook een duidelijke meerwaarde op andere aspecten van duurzaamheid aan te reiken.

Conclusie

Wervel pleit samen met heel wat andere actoren, al jaren voor een landbouwbeleid dat ecologische en economische aspecten geïntegreerd aanpakt. Om ecologisch verantwoord aan landbouw te doen, zijn rechtvaardige prijzen nodig. Wervel koppelt die systematisch aan productiebeheersing.

Het kader van de ecologische economie biedt hiervoor een stevige onderbouwing. Omdat de economie zich

in dit model per definitie afspeelt binnen de klijtlijnen van de ecologische draagkracht van de aarde, wordt de fetisj van de economische groei losgelaten. Een duurzaam schaalniveau, rechtvaardige verdeling en efficiënte benutting van de schaarse grondstoffen komen in de plaats. Het is een andere aanpak van de markt, maar ook voor ecologische economen is de markt het instrument voor de confrontatie tussen aanbieders en afnemers, tussen producent en consument. In die zin is ecologische economie niet anti-economisch.

Ecologische economie pleit wel voor een stevige tussenkomst van de overheid. Die mag niet zomaar toekijken hoe de economie zich vastrijdt in zijn eigen groeidwang. Zowel op het niveau van productiebeheersing als voor het garanderen van faire marktprijzen, is er een sterke overheid nodig. Dat is niet te onderschatten. Maar daartegenover staat dat dit model wellicht heel wat zou kunnen besparen op het niveau van directe inkomenssteun: minder kosten voor de overheid dus.

Met dat gegeven in het achterhoofd, wordt het duidelijk dat het huidige landbouwbeleid meer nodig heeft dan een face-lift. Er is een structurele verandering nodig die erkent dat de landbouwproductie moet worden afgestemd op de ecologische mogelijkheden van de regio's en niet andersom. Pas dan kunnen we spreken van een echte ecologische economie, één die meer inhoudt dan een laagje groene verf.

**ANDERE LANDBOUW?
ANDERE ECONOMIE!**

Ecologische economie als fundament voor een duurzame landbouw

Colofon:

Dit artikel is een ingekorte weergave van de brochure *Andere landbouw? Andere economie! Ecologische economie als fundament voor een duurzame landbouw*, Wervel, VZW., juni 2012. Doorgepraat en uitgewerkt vanuit de themagroep 'Landbouwbeleid'. Auteur: Bavo Verwimp.

De brochure (28 pagina's) kan besteld worden aan 3 euro bij Wervel, Edinburgstraat 26, 1050 Brussel, info@wervel.be, 02/893.09.60, www.wervel.be

Inlichtingen over de themagroep landbouwbeleid kunnen op hetzelfde adres bekomen worden.

Schrijf je in op de nieuwsbrief landbouwbeleid-updates via www.wervel.be/lists. Er zijn ook andere nieuwsbrieven over de kempcampagne, agro-ecologie & agroforestry, eiwittransitie, fair trade lokaal, en persberichten.

Pleidooi voor

Zondag vleesdag

Hoe éézijdig berichten onze media over vlees? Welke gevolgen heeft dat op de diepgang van politieke discussies in het Vlaams Parlement? Kunnen onderzoekers uit gidsland Nederland - topagro-exporteur - ons iets leren over de milieu-impact van vlees? Is sojaschroot nu een nevenstroom? Wat is "echt lokaal vlees"? De tijd is rijp voor Zondag Vleesdag.

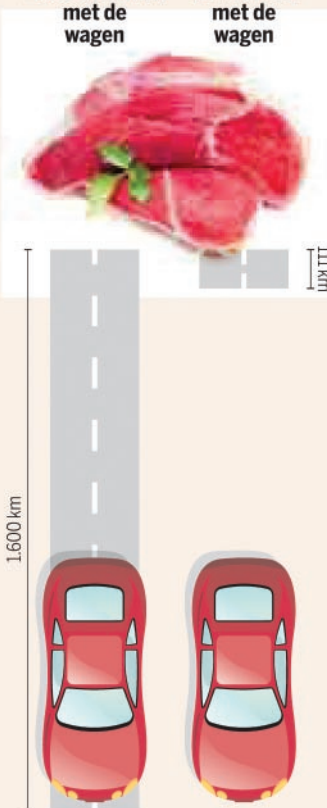
De Standaard van 25 mei 2012 vergelijkt Nederlands en Braziliaans rundvlees met toefu en tempé. Evenwichtige journalistiek? Niet toevallig De Standaard?

ECOLOGISCHE VOETAFDruk

Leg eens tofoe op de barbecue

1kg
Braziliaans
rundvlees
=
1.600 km
met de
wagen

1kg
Nederlands
rundvlees
=
111 km
met de
wagen

Het barbecueseizoen is weer aangebroken. Veggie-organisatie EVA roept op om ook eens een plantaardig alternatief te roosteren. Dat vlees een zware ecologische voetafdruk heeft en een forse bijdrage levert aan de klimaatverandering was al langer geweten. Maar Oostenrijkse en Nederlandse onderzoekers hebben voor het eerst een volledig onderzoek naar de levenscyclus van rundvlees gedaan. Daaruit blijkt dat de productie van 1 kilo Braziliaans rundvlees voor consumptie in Europa een even grote uitstoot veroorzaakt als een tocht van 1.600 kilometer met de wagen. Tofoe staat voor 19 km, tempé voor 12 km. Wie het vlees toch niet kan laten, kiest best voor lokaal vlees. De Nederlandse onderzoekers berekenen dat de productie van een kilo Nederlands rundvlees evenveel uitstoot veroorzaakt als een rit van 111 km. (ig)

Schuldig verzuim en verdoken product placement

De Standaard slaagt er de afgelopen jaren maar niet in om ook maar enige richtbaarheid te geven aan de "eerste pijler van de eiwittransitie". Ofwel, "de transformatie van het huidige systeem van import van plantaardige eiwitten", om de woorden te gebruiken van een advies van de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling vorig jaar aan de Minister van Klimaat en Energie. Op zich is het onbegrijpelijk dat deze

materie journalistiek gemeden wordt: Belgen eten veel vlees en het is dus niet "te ver van mijn bed" voor de lezers. Een 'kwaliteitskrant' die naam waardig moet daarover berichten. Erger wordt het wanneer ook talrijke opinies en persberichten worden genegeerd: over het feit dat het merendeel van de eiwitimport ggo-soja bevat, terwijl de Europese consument die niet wenst, over de greenwash van mengvoederfederatie Bemefa & de Vlaamse overheid rond "maatschappelijk verantwoorde soja", over het plots 200 maal verhogen van de glyfosaatresidurempelwaarde in Europa sinds

de ggo-soja binnengelaten werd, over het Europees landbouwbeleid dat het probleem weigert aan te pakken ondanks de groeiende maatschappelijke consensus, over de resolutie van het Europees Parlement die het probleem aankaarte, over de Cerrado die in versneld tempo voor de bijl gaat, over de plattelandsvlucht, de landroof en zo kunnen we nog even doorgaan. Voor De Standaard is het al jaren gewoon een non-issue. Het lijkt erop dat goede onderzoeksjournalistiek vervangen wordt door verdoken product placement: "kies best lokaal vlees".

De vierde onmacht

Een kwalijk gevolg als de media hun werk niet doen, is dat de democratie achteruitboert. Er ontstaat verwarring op politiek niveau. Dat bleek enkele maanden terug tijdens een discussie in het Vlaams Parlement tussen Els Robeyns (SP.A) en Kris Peeters (CD&V) over de tweede pijler van de eiwittransitie: vleesmatiging en verschuiving naar meer consumptie van plantaardige eiwitbronnen. Robeyns hamerde daarbij op de gezondheidsaspecten van plantaardige eiwitten voor de mens, en loofde in die context het 'actieplan alternatieve eiwitbronnen' van de Vlaamse overheid. Daarmee geeft ze blijk van zeer slecht geïnformeerd te zijn: dat actieplan heeft immers niets te maken met eiwitten voor menselijke voeding, maar gaat alleen over eiwitbronnen voor veevoer. Het actieplan is een samenwerking tussen de veevoerindustrie en de Vlaamse overheid die ontstond door de groeiende internationale kritiek op de huidige veevoerstromen die bezwaarlijk maatschappelijk verantwoord kunnen genoemd worden. Is de mediastilte rond die onverantwoorde veevoerstromen de oorzaak van de onwetendheid bij mevrouw Robeyns? Het moet gezegd dat Robeyns wel de nagel op de kop sloeg met de pijnlijke vraag aan Peeters: 'Acht u het wenselijk dat VLAM vleesmatiging zou opnemen in zijn duurzaamheidsbeleid?' Hoewel VLAM expliciet stelt dat vleesmatiging al wordt meegenomen in de campagnes rond vlees, komt blijkbaar ook bij Robeyns de campagne anders over dan bedoeld. Oeps.

Spaarvarken of varkenscrisis?

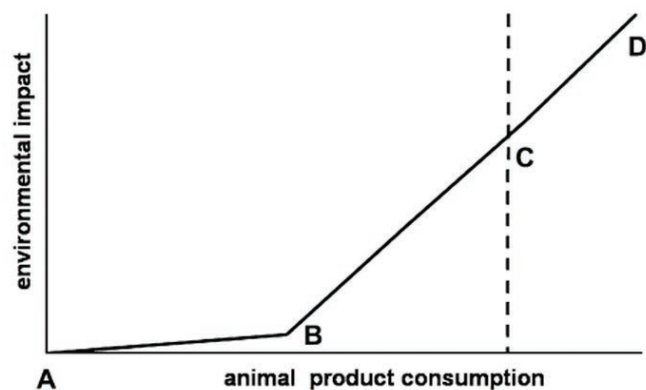
Even terug naar de vergelijking Braziliaans vs. lokaal vlees. Voor Wervel bestaat er geen twijfel over dat Braziliaans vlees te mijden is, maar Wervelkrantlezers hebben recht op wat genuanceerder advies dan: "Kies best lokaal vlees". Lokaal en lokaal is twee. Alles hangt af van wat de dieren eten. Zowel voor landbouwers als voor het milieu, is een echte herlokalisering een goede zaak. Nemen we het voorbeeld van de varkens, zoals Nederlandse onderzoekers becijferden in het tijdschrift *Journal of Cleaner Production* (1). Ze toonden aan op welke manier de milieu-impact van vlees afhankelijk is van de hoeveelheid vlees die wordt geconsumeerd (zie figuur). Varkens waren eeuwenlang de afvalverwerkers bij uitstek, ze werden gevoederd met restproducten die niet voor menselijke consumptie geschikt zijn, of met

overschotten. Niet voor niets spreekt de volksmond van het spaarvarken. Simon Fairlie (2) stelt vast dat de rol van varkens doorheen de geschiedenis geweest is om restjes te accumuleren. Varkens lieten toe om zich in te dekken tegen de wisselende prijs en beschikbaarheid van granen, een soort "hedge fund" avant la lettre dus. Als we dan de varkenscrisis van vandaag bekijken, is een groot deel daarvan te wijten aan de uit de hand gelopen voederkosten: voor de teelt van veevoerders is schaarser wordende landbouwgrond vereist. Het aandeel restproducten in het rantsoen is zodanig klein dat boer en aarde daar de prijs voor betalen. Een recente studie over lachgas (3), een broeikasgas 300 maal sterker dan CO₂ dat vrijkomt bij gebruik van kunstmest (vnl. voor de teelt van voedergrassen), zet dit argument milieukundig kracht bij. De onderzoekers maanden zelfs aan tot een globale halvering van de vleesconsumptie.

Sojaschroot nevenproduct?

De Nederlandse onderzoekers verduidelijkten hun bevindingen in de volgende figuur.

De lijn A-B stelt de evolutie voor van geen veestapel (A) naar een veestapel die alle restproducten of nevenproducten verwerkt (punt B). Indien de vleesconsumptie daarna nog toeneemt, stijgt de milieu-impact relatief veel sterker (volgens lijn B-D). Want dan moeten extra granen (zoals soja, maïs of tarwe) geteeld worden als veevoeder. Punt C is de huidige Nederlandse vleesconsumptie: 75 gram dierlijk eiwit per dag. Als ter vereenvoudiging alle dierlijke eiwitconsumptie (dus ook zuivel) naar varkensvlees wordt herleid, komt dit overeen met 375 gram varkensvlees. Punt B geeft 135 gram varkensvlees. Daarin zit 27 gram dierlijk eiwit, wat ongeveer overeenkomt met de dagelijkse hoeveelheid dierlijk eiwit die gezondheidsorganisaties aanraden. Deze berekening van punt B geldt enkel als je sojaschroot als nevenproduct beschouwt. En daar wringt het schoentje. Uit 10 kg soja haal je ongeveer 8 kg schroot en 2 kg olie. Elders in deze krant (Biodiesel uit soja?) lees je dat die olie helemaal niet zo bijzonder is voor de gezondheid. Als je soja niet als nevenproduct bekijkt, maar als teelt voor veevoeder, schuift punt B sterk op naar links: het komt dan overeen met 80

gram varkensvlees, wat eigenlijk nog altijd uitzonderlijk hoog is omdat Nederland zo'n grote voedingsindustrie heeft. Die brengt grote reststromen voort waaronder aardappelschillen, suikerbietenpulp, en andere. Deze denkoefening van de Nederlanders is natuurlijk een vereenvoudiging: naast varkens, zijn er ook nog kippen en koeien, maar de algemene conclusie blijft overeind: deze veestapel kan ook gevoed worden met reststromen, gras of lokale eiwitten die niet voor directe menselijke consumptie geschikt zijn. Uiteraard zijn dan ook maatschappelijke keuzes nodig, bijvoorbeeld over hoeveel grasland we willen en moeten behouden.

Vaak wordt het argument aangehaald, vnl. door Boerenbond, dat er hier minder vlees zal geconsumeerd worden, maar wij toch meer moeten produceren, omdat er elders meer zal worden geconsumeerd. Vermits het hier zogenaamd "efficiënt" zou gebeuren, moeten wij het dan maar doen. In het licht van bovenstaande milieukundige en economische argumenten voor herlokalisering & inkrimping van de productie, houdt deze redenering geen steek.

Conclusie = vlees kan ecologisch verantwoord zijn, als het veel minder geconsumeerd wordt en als het in hoofdzaak met 'ecological leftovers' gevoed wordt, met reststromen dus. Een duidelijk pleidooi voor Zondag Vleesdag: minder en beter. En voor "echt lokaal vlees".

Jeroen Watté

(1) Elferink, E V, Nonhebel S, en Moll, H C (2008), 'Feeding Livestock Food Residue and the consequences for the Environmental Impact of Meat', Journal of Cleaner Production 16, 1227-1233. (zie ook wervel.be/cleanerproduction)

(2) Fairlie, Simon (2010) 'Meat - a benign extravagance', Permanent Publications (The Sustainability Centre) East Meon, Hampshire, UK.

(3) Eric A Davidson (2012) Representative concentration pathways and mitigation scenarios for nitrous oxide, Environmental Research Letters Vol. 7(2) 024005.

Waarom is witblauw-steak zo goedkoop? - Veevoer van ginder? Liever wat minder!

Delandbouwakorganisaties stellen over witblauw in *De Morgen* (28/04/12) dat mensen eten om geen honger te lijden en dat smaak toch niet primeert op betaalbaarheid. Maar waarom is witblauw vlees zo goedkoop? Recent werd in het Vlaams Parlement een tipje van de sluier gelicht door VN-rapporteur voor het Recht op Voedsel Olivier De Schutter, die er was op uitnodiging van de Vlaamse Groenen. De man beschouwde de massale ggo-sojastroom vanuit Latijns-Amerika naar Europa als een "subsidie voor onze intensieve veehouderij".

Hij pakte uit met enkele schokkende cijfers: Europa heeft zowat de oppervlakte van Duitsland nodig buiten haar grondgebied om de veevoerders te telen, nodig voor onze veestapel. Die verorbert naast de in Vlaanderen alomtegenwoordige maïs, ook jaarlijks 40 miljoen ton eiwitrijk krachtvoer, voornamelijk ggo-soja. De Schutter verduidelijkt dat de grootschalige sojaplantages zo goedkoop kunnen produceren, omdat de negatieve externaliteiten niet verrekend worden in de kostprijs: de ontbossing, plattelandsvlucht en armoede die de sojalandroof veroorzaakt, worden door niemand vergoed. Het Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing (VLAM) zou de reclamespotjes "Vlees van hier? Met plezier!" dan ook eerlijkheidshalve moeten aanvullen met de slogan "Veevoer van ginder? Liever wat minder!".

Het Belgisch witblauw ras is gespecialiseerd om met krachtvoer in een recordtempo veel vlees te produceren. Professor Philippe Baret van de UCL spreekt zelfs over "technologische blokkering" door ondermeer de "afhankelijkheid van geconcentreerde krachtvoerders". Witblauwspecialist professor Dirk Lips beaamt recent in *Vilt* dat het "inderdaad zo is dat het witblauwras meer krachtvoer nodig heeft dan andere rundveerassen doordat het ras organen heeft die 15 procent kleiner zijn." Momenteel komt dat krachtvoer doorgaans van ver en is het geen bijproduct, wel integendeel (zie: 'Biodiesel uit soja?' en ook 'Sojaschroot nevenproduct?' elders in deze krant).

Vlees dat hier wordt geproduceerd zonder onderscheid "van bij ons" noemen is dan ook een brug van 9000 km te ver. Nochtans zijn er veehouders die bewijzen dat je perfect smaakvol rundvlees kan produceren door koeien te laten grazen en de nodige voeders hier te telen. Zij sluiten perfect aan bij de culinaire trend van "minder en beter vlees" en passen in de broodnodige eiwittransitie. De VLAM-greenwash is dan ook weinig respectvol voor deze veehouders die hun best doen om echt vlees van hier te produceren.

Jeroen Watté

Wervel opereert zelden solo, wil zoveel mogelijk netwerken. Daarom stellen we in deze rubriek diverse partnerorganisaties voor, zoals de EIHA, die zijn 9de internationale conferentie hield op 23-24 mei.

EIHA European Industrial Hemp Association

Elk jaar komen de ondernemers uit de kempsector over heel de wereld samen in Wesseling, Duitsland. Ondanks het hoge gehalte aan technisch en commercieel denken en top-down engineering, waren er ook deze keer verhalen met aandacht voor mensen en lokale ecologie.

Er werd van wal gestoken met de uitbreiding van het areaal ondanks het stopzetten van de Europese subsidies. Frankrijk verdubbelde dit jaar zijn areaal naar 10.000ha. Ook in Canada schat men voor dit jaar een verdubbeling naar 20.000 ha ten opzichte van 2010. Er is een grote vraag naar kemp, zo luidt het.

EN WAT IN DE ANDERE LANDEN?

In **Latijns Amerika** beweegt er ook wat. Luc kon dat in Brazilië al gewaar worden. In Uruguay werkt Latin America Hemp Trading aan de eerste legale basis voor kemp in Zuid-Amerika. Naast de irrigatie-intensieve rijstteelt, de ggo- en herbicide-intensieve soja en de grote vleesproductie, zou kemp een welkome afwisseling zijn.

In **Duitsland** nam het kempareaal de laatste jaren af omwille van de overheidssteun aan energiegewassen. Het Duitse bedrijf BAFA verhuisde eind vorig jaar de infrastructuur om kempisolatiematten te maken naar Noord-Frankrijk: in Duitsland bleven onvoldoende telers over. Maar niet alleen in Duitsland speelt de concurrentie met agrobrandstoffen. Daarom stelt het EIHA heel duidelijk: als in het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) energiegewassen steun krijgen, maakt de biobased economie geen kans. Het is veel verstandiger om nagroeibare (anders gezegd: hernieuwbare) grondstoffen in te zetten voor isolatiematten dan voor energie om slecht geïsoleerde huizen te verwarmen. Of nog: auto's lichter maken met kempcomposieten is beter dan biodiesel voor te zware auto's. Bovendien zou het gebruik van nagroeibare grondstoffen in materialen vijf tot tien keer meer omzet en tewerkstelling creëren dan het gebruik als energiebron. De EU moet dus ook een aangepast kader creëren dat het gebruik van nagroeibare materialen minstens evenveel ondersteunt als het gebruik voor energie. Zo stelde EIHA aan de kaak waarom petrochemische bedrijven geen taks betalen op het gebruik van petroleum voor materialen, terwijl andere gebruikers van petroleumproducten dat wel moeten doen.

Ook **bij ons** beweegt er een en ander. Zo is er de oprichting van de landbouwcoöperatieve BelChanvre. Momenteel 27, vooral Waalse telers, maar open om te groeien naar een Belgische coöperatie. Een eerste concreet gevolg hiervan is de aankoop van een gespecialiseerde oogstmachine door een Belgische loonwerker. Naast Molgreen uit Eeklo zag nu ook in Wallonië een kempvoedingsbedrijf, Purchanvre, het leven. Isohemp gaat van start met de productie van bouwblokken. In Vlaanderen dan weer werkt Inagro dit jaar met 8 landbouwers samen om zaad en vezel te produceren. Ze zien dat er interesse is en gaan op zoek naar nieuwe fondsen om de kempketen te blijven ondersteunen. Wat betreft kempkalk in de bouw, was er in Wallonië al ChanvrEco. In Antwerpen opent Hemp Eco Systems nu de deuren. Zij verkopen niet het ganse pakket (kempscheven, kalk en toeslagstoffen), maar laten de klant zelf kiezen voor lokale scheven en lokale kalk. De eerste grote realisatie van Hemp

Eco Systems is een renovatie in de Nassaustraat in Antwerpen. Putje winter vroeg de eigenaar zich af of iemand de verwarming had opgezet na het aanbrengen van de 20 cm kempkalk. Maar in een kempkalk huis is de temperatuur in de winter makkelijk 15 graden zonder extra verwarming, met een gevoelswarmte die zelfs nog 3 graden hoger ligt.

KEMP CAMPAGNE WEEK 10-15 SEPTEMBER!

Intussen zijn er al verschillende bedrijven actief in de nieuwe kempsector en we achten de tijd rijp voor een eerste kemp campagneweek waar deze bedrijven opendeur kunnen houden en waar de sector voorgesteld wordt aan het publiek.

Een Russische professor reisde meer dan 50.000 km op zoek naar oude en ook wilde variëteiten van Cannabis

Uit Rusland kregen we een fantastisch verhaal van een professor die in een oude camionette meer dan 50.000 km aflegde op zoek naar oude en ook wilde variëteiten van Cannabis. We zagen een prachtige fotoreportage met daarin de meest bizarre variëteiten. Een van acht meter hoogte, een andere die 60 dagen na het zaaien al oogstbaar was. Zowat de helft van de gevonden planten zaten van nature al onder de 0,2% THC die in Europa als grens gebruikt wordt.

In Japan vond men 10.000 jaar oude bewijzen van kemp. Uit betrouwbare historische bronnen blijkt dat kemp lang een van de belangrijkste teelten was op het eiland. Vandaag moet de lokale plattelandseconomie nieuw leven krijgen en sommigen kijken uit naar kemptoepassingen. Omwille van de concurrentie met Chinees kemptextiel, wordt er op voeding gemikt. Uit Zuid-China weet men dat een dagelijkse consumptie van kempzaad zorgt voor een gezonde oude dag.

Op de EIHA conferentie bleek ook duidelijk dat kemp aanleunt bij de andere doelstellingen van Wervel.

In Europa is de eiwittransitie van kempzaad ingezet: de laatste jaren wordt er meer en meer kempzaad gebruikt in menselijke voeding en minder in veevoeder. Het aandeel kemp ingezet voor menselijke voeding verdubbelde ten opzichte van 2007 tot 10%.

Het verhaal van Dr. Bronners Soaps in **de VS** sloot dan weer naadloos aan bij onze campagne rond fair trade lokaal. Voor de palmolie en kokosolie die het bedrijf aankoopt, richten ze zelf enkele fairtrade projecten op met heel interessante lokale ontwikkelingsondersteuning. En voor de kemp in de zeep, die uit Canada komt, passen ze ook fair trade principes toe. Lokale Fair Trade wordt stilaan een trend...

De tweede dag van de conferentie was volledig aan composieten gewijd. Eindelijk zijn de kant-en-klare granulaten op de markt waar de industrie gewoon mee kan werken als met de huidige petrochemische grondstoffen. Als voorbeelden werden auto-onderdelen getoond - een jaarlijkse traditie waaraan we stilaan gewend zijn geworden - maar ook een strijklank, een schaar, nietmachines en zelfs een GSM met een volledig nagroeibare behuizing.

TWINTIG JAAR GEVANGENIS VOOR VERKOOP SUPERFOOD?

In België is kempvoeding sinds een jaar gereguleerd (op aansturen van Wervel), maar dat is nog lang niet zo in alle landen.

In Sint-Joost ten Noode ontmoet ik Anna Korakaki op haar kleine appartement. Daar woont ze samen met Michael, die in het Europees Parlement werkt voor de Griekse Groenen. Twee maand geleden werd in dat gezellige apartement Ermis geboren. Ermis beseft het niet, maar hij is geboren met een probleem: zijn mama riskeert 5 tot 20 jaar gevangenis voor het bestellen van drugs, het importeren van drugs,

heeft. Erger nog. Anna deed achteraf, eenmaal vrij op borgtocht, wat research en wat blijkt? De Griekse agenten die haar arresteerden, dragen broeksriemen gemaakt van dezelfde plant als waarvan zij het poeder bestelde. Maar ook daarvan zullen de agenten in kwestie niet van op de hoogte zijn geweest. Ze werd één nacht opgesloten in een cel waar niet eens een stoel of een bed stond. Ze kwam voorwaardelijk vrij.

Het ergste van al, zegt Anna, is dat het allemaal zo lang aansleept. Vrienden van mij hadden net hetzelfde voor toen ze van Canada

staal van het gekochte product laten analyseren op THC-gehalte en het labo vond gelukkig enkel minuscule sporen van THC. Net op tijd, want daarna ging de politie terstond over tot de verbranding van het bewijsmateriaal (nee, niet de broeksriemen). Waarschijnlijk speelt dit in Anna's voordeel op het proces, maar het maakt het er psychologisch toch niet makkelijker op voor haar. Toch laat ze het niet aan haar hart komen en geniet ze hier in België volop van kempproducten en ook haar baby vaart er wel bij.

In haar thuisland is er intussen een voorstel van wetswijziging ingediend en zelfs goedgekeurd door de bevoegde parlementaire commissie. Maar met de verkiezingen in het vooruitzicht is de plenaire stemming echter voor onbepaalde tijd uitgesteld.

Maar ik voel me beter hier, vertelt ze. De mensen hier zijn zo relax. Ze jagen zich minder op dan in Griekenland. Doet dat even deugd om te horen van een heel geduldige Griekse.

Patrick De Ceuster

DE GRIEKSE AGENTEN DIE HAAR ARRESTEERDEN, DRAGEN BROEKSRIEMEN GEMAAKT VAN DEZELFDE PLANT ALS WAARVAN ZIJ HET POEDER BESTELDE.

het bezitten van drugs en het dealen van drugs. Zware beschuldigingen. En dit alles op basis van een pakje kempproteïnepoeder uit Canada. Vier jaar terug wachtten politie en douane Anna op aan het postkantoor en namen ze haar mee voor verhoor. Ze geloofden haar niet. Als ze informatie wou halen van het internet bleek zelfs dat de Griekse douane in Athene geen internet

naar de VS reden en opgepakt werden met kempproducten in de auto. Dezelfde dag nog werden ze via snelrecht vrijgesproken. Maar Anna leeft nu al vier jaar met het zwaard van Damocles boven het hoofd. Sommige journalisten brachten het verhaal ook helemaal verkeerd en schilderden haar af als drugshandelaar.

Anna kon ook in Athene nog net een

FOTOVERSLAG CANNABIZONDERGOEDSHOW -

TER GELEGENHEID VAN DE VRIENDINNENDAG VAN FEMMA (NIEUWE NAAM VAN KAV)

Kemp

'KAN HET 'S MET CANNABIS'

Darya Gantura, in het wit gekleed door Laetitia Sonck (Bebo-ecofashion), antwoordt met 'super leuk' op de vraag of ze 'Cannabis' in Vlaanderen wil helpen promoten via een modeshow. Darya is actrice en in Vlaanderen bekend door haar rollen in 'Emma', 'Goesting' en 'de 5de boog'. De modellen Merlijn, Tiene, Daisy, Robbe en Jolanke tonen hoe leuk hennep is om dragen en zien het helemaal zitten.

De oude katoenen corsetten behoren tot het verleden: de teelt van katoen is werverslindend en milieuvriendelijk. Lokaal geteelde hennep daar gaan we voor!

Met hennepgaren brei of haak je frisse topjes. Zij zijn de tegenhangers van wollen truien op dikcentruiendagen. Dankzij hennep krijg je op hete zomerse dagen geen last van zweet. De creaties zijn gebreid/gehaakt met garen van 100% hennep, van Europese teelt. Het is een plezier om er mee te werken én om het te dragen. Uiteraard is het garen verkrijgbaar bij Eco-lana. Maar ook wie advies nodig heeft of hulp bij het breien of haken met hennep kan altijd bij Krista Vervliet terecht. "Ik deel graag mijn ervaring! Garen maakt hennep ook voor velen toegankelijk. Met pakweg 20 EUR materiaal, wat tijd en creativiteit maak je je eigen kledingsstuk." modellen: Tanya, Daisy en Jolanke ontwerp: Eco-lana

"IK DEEL GRAAG MIJN ERVARING!"

12 MEI 2012 - KURSAAL OOSTENDE

Kemp

Op *Night Call* défileren Daisy, Merlijn en Lussie en tonen dat hennep fel, sexy en uitdagend kan zijn. - ontwerp: *Marjoleingerie*

Cannabis is meer dan Bijzonder ondergoed: ook hippe, elegante, stijlvolle kledij inspireert de Femma-vrouwen. De halssnoeren zijn door *Art-Nativa* gemaakt met hennepgaren en Braziliaanse vruchten en natuurelementen.

Tekst: *Veerle Devaere*

Tot slot nog een fotoshoot op strand.

Van de erehal naar het balkon van het Kursaal: het showen is nog niet afgelopen!

met dank aan!

Merlijn Heyligen, Tiene Durnez, Daisy De Cooman, Robbe Van Dessel, Tanya Liamychera, Jolanke De Crick, Laetitia Sonck, Lussie, de modellen en de Multi Model Academy, Marjolein Bultinck van Marjoleingerie, Laetitia Sonck van Bebo-ecofashion en Krista Vervliet van Eco-Lana, de ontwerpers, Lyse Verkeyn voor make-up en haartooi, Freya Food voor het sponsoren met hennepkoekjes, Galle NV voor het leveren van de balen hennepvezel.

RUBRIEK Agro-ecologie: Puntjes op de i

Ugent - "Toename organische stof onwaarschijnlijk"

In het voorjaar bracht de Bodemkundige Dienst van België (BdB) een successtory over het toenemend organische stofgehalte in de landbouwbodems (zie kader). Wervel werd nieuwsgierig en polste bij het departement Bodembeheer van de Ugent. Rond zo'n belangrijk thema - elke ecologische intensificatie start met het verhogen van de organische stof - mogen volgens Wervel geen vals positieve signalen de wereld worden ingestuurd.

Organische stofgehalte in bodem neemt opnieuw toe

Het gehalte organische stof in de bodem van Belgische landbouwgrond is de jongste jaren opnieuw aan het stijgen nadat het sinds 2000 gestaag was afgenomen. Organische stof is een basisparameter voor de bodemkwaliteit en de bodemvruchtbaarheid. "Responsabilisering van de boeren en maatregelen zoals niet-kerende grondbewerking en groen-bedekkers werpen hun vruchten af", klinkt het bij de Bodemkundige Dienst van België.

Bron: Vilt 17/02/12

Is de successtory van het toenemend organische stofgehalte in onze landbouwbodems geloofwaardig? Is de jarenlange afname van het koolstofgehalte inderdaad afgewend?

Dr. Steven Sleutel (Ugent):

“De wijziging die de BdB voorstelt betreft een verschuiving van de verdeling van de monsternamen punten over de BdB-beoordelingsklassen van het organische koolstofgehalte (OC). Hieruit kan een raming van de gemiddelde verandering in het OC% tussen 2004-2007 en 2007-2010 volgen (uitgaande van mediaan OC%

van ieder van de beoordeling klassen), mits een aantal aannames gebeuren, zoals bijvoorbeeld op een aantal punten in zand, zandleem-leem of polders). Daaruit komt naar voor dat er in geheel Vlaanderen een gemiddelde stijging van het koolstofpercentage (OC%) met 0,1 à 0,2%OC heeft plaatsgevonden, wat ongeveer gelijk staat aan 4-9 ton C (met 30 cm bouwvoor en dichtheid 1,4 g per cm³).

Dit is een zéér sterke toename van het OC-gehalte gezien de korte termijn en er dient vermeld dat er wereldwijd geen andere studies zijn die dergelijke grootschalige bodem-OC-voorraadstijgingen rapporteren in akkerland. Bijgevolg lijkt de gerapporteerde toename van bodem-OC in Vlaams akkerland onwaarschijnlijk. In West-Vlaanderen bijvoorbeeld, toonden Van Meirvenne et al. (1996) een globale toename aan van 9,3 t OC per ha in de periode ±1950 tot 1990. Dat resulteerde toen uit ingrijpende wijzigingen in de landbouw in West-Vlaanderen: een verachtvoudiging van aantal varkens (en dus ook mest) & de mechanisering van de landbouw leidde tot een toename van de gemiddelde ploegdiepte van 22 tot 36cm! Dergelijke evoluties zijn niet aanwezig in de huidige Vlaamse landbouw... Hierbij dient vermeld dat trendanalyse van bodem-OC beter uit directe analyse van de het bodem OC% zelf zou volgen in plaats van uit een meta-analyse via beoordelingsklassen. De BdB-gegevens worden

Foto: In Ittre, Waals-Brabant, wordt bemest op een recent aangeplant agroforestryperceel met tarwe en een mengeling van boomsoorten. De opgaande bomen walnoot en elsbes worden in de N-Z georiënteerde bomenrij afgewisseld met struiken zoals rode kornoelje, Gelderse roos, haagbeuk, hazelaar, lijsterbes en vlier.

voorgesteld als een percentage percelen onder de BdB-OC%- streefzone. Deze streefzones worden zelf bepaald naargelang bodemtextuur, nl. zand, zandleem, leem en polders. Onderlinge verschuivingen in het aandeel bemonsterde percelen in ieder van die textuurklassen tussen de verschillende bemonsteringscampagnes kan een invloed hebben op het globale resultaat. Verder waren er mogelijk verschuivingen in het areaal permanent en tijdelijk grasland. Tijdelijk grasland wordt in de statistieken bij akkerland gerekend. Ten derde zijn dan ook nog eens metingen van bodemdichtheid en bouwvoordiepte vereist om een gemeten OC% om te rekenen naar bodem-OC-voorraden. Het is niet bekend hoe deze twee cruciale parameters evolueren.

Indien de wijziging in OC voorgesteld door BdB daadwerkelijk zou hebben plaatsgevonden, dan is het verder erg onwaarschijnlijk dat dit te wijten is aan toegenomen gebruik van groenbemesters en/of toegenomen teelt van korrelmaïs of enige andere wijzigingen in de akkerbouwpraktijk. Inderdaad, alle gewassen beschouwende zal korrelmaïs een grotere aanvoer van OC via gewasresten leveren: Bij benadering is de levering van effectieve OC uit korrelmaïs 1 ton OC (dit is de het deel van de aangevoerde OC die nog één jaar na inwerking overblijft in het veld) (BdB & UGent Vakgroep Bodembeheer en bodemhygiëne, 2008). De jaarlijkse afbraak van bodem OC bedraagt voor een veld in de BdB-streefzone ongeveer 0,8-1,4 ton OC (gemiddelde dus 1,1 ton OC). De balans (zonder bemesting) voor een perceel met korrelmaïs is dus gemiddeld: 1 ton OC effectieve aanvoer – 1,1 ton OC afbraak : -0,1 ton OC per ha per jaar. Met andere woorden: zelfs een grootschalige omschakeling naar (monocultuur-) korrelmaïs (wellicht één van de meest optimistische scenario's denkbaar, althans inzake OC-aanvoer) is niet in staat om zelfs maar het voordien gerapporteerde lopende verlies aan OC van Vlaams akkerland te compenseren. Verder dient trouwens vermeld dat de meeste omschakeling naar korrelmaïs al

"De gegevens houden geen steek, we zullen onze toevlucht moeten nemen tot statistiek."

voor 2007 plaatsvond en blijkbaar vertaalde dit zich dan toch niet in een gestegen OC-gehalte, wel integendeel, indien we kijken naar de BdB-cijfers tussen 2000 en 2007. Evenmin is het mogelijk dat groenbemesters, die een effectieve OC aanvoer van slechts 0,3-0,6 ton OC hebben, zouden hebben geleid tot een trendbreuk in dalende OC-voorraden. Groenbemesters volgen in hoofdzaak op wintertarwe, wintergerst en vroege aardappel, wat de potentiële uitbreiding van hun areaal en inlassing in bepaalde teeltrotaties limiteert. Ten slotte is het, gezien de verstrenging van het MAP, ook weinig aannemelijk dat er een toename van organische stof aanvoer uit mest zou zijn geweest tussen 2004-2007 en 2007-2010. "

Bodemkundige Dienst van België en Universiteit Gent Vakgroep Bodembeheer en bodemhygiëne. 2008. Ontwikkelen van een expertsysteem voor het adviseren van het koolstofbeheer in de landbouwbodems. LA BOD/STUD 2006 01 04 Studie in opdracht van Departement Leefmilieu, Natuur en Energie – ALBON, 143pp.

Van Meirvenne M, Pannier J, Hofman G, Louwagie G. 1996. Regional characterization of the long-term change in soil organic carbon under intensive agriculture. Soil Use Manage. 12, 86-94.

Interview: Jeroen Watté

Agroforestry & koolstof

De Europese Agroforestry Federatie (EURAF) hanteert in het lobbywerk met de Europese instellingen een zeer conservatieve inschatting met betrekking tot het potentieel van agroforestry om koolstof in de bodem te capteren. Hoewel er studies zijn die vastlegging tot 6 ton C per hectare per jaar aantonen in de gematigde streken, bestaat er een grote variabiliteit. Tussen 1 en 2 ton C per jaar is daarom een goede inschatting. Uit studies blijkt ook dat meer dan gelijk welke andere landbouwtechniek, agroforestry het bodemorganische stofgehalte kan opkrikken.

Duurzame landbouw

Hoop

Diep in onszelf dragen wij hoop;
als dat niet het geval is, is er geen hoop.
Hoop is een kwaliteit van de ziel
en hangt niet af van wat in de wereld gebeurt.
Hoop is niet voorspellen of vooruitzien.
Het is een gerichtheid van de geest,
een gerichtheid van het hart,
voorbij de horizon verankerd.
Hoop in deze diepe en krachtige betekenis
is niet hetzelfde als vreugde omdat alles goed gaat
of je bereidheid je in te zetten voor wat succes heeft.
Hoop is ergens voor werken omdat het goed is,
niet alleen omdat het kans van slagen heeft.
Hoop is niet hetzelfde als optimisme,
evenmin de overtuiging dat iets goed zal aflopen,
wel de zekerheid dat iets zinvol is
ongeacht het resultaat.

Vaclav Havel (1936-2011),
Schrijver & ex-president van Tjechië.

*(Uit het voorwoord van Herman Verbeek in het laatste Wervelboek
'Legall! optimisme- realiteit - hoop'. Uitgegeven in voorbereiding van
Rio+20)*

WERVELREIS NAAR GRONINGEN 6-8 juli 2012

Er zijn nog enkele plaatsen vrij om mee
naar Groningen te gaan. Als je interesse
hebt, neem dan zo vlug mogelijk contact
op met Wervel!

vacature website-medewerker (m/v)

Profiel:

- ★ je herkent jezelf in de integrale visie van Wervel op duurzame landbouw & voeding
- ★ je kan af en toe één uurtje vrijmaken (thuiswerk geen probleem)
- ★ je bent mee in nieuwe media
- ★ je bent erg goed vertrouwd met de Joomla-omgeving

Mogelijke taken:

- ★ je helpt de website aanpassen in samenspraak met de communicatiemedewerker
- ★ je verkent integratie met sociale media & doet voorstellen ter verbetering
- ★ je implementeert deze verbeteringen

Contactpersoon: jeroen@wervel.be - 028930960

een zomer lang!

ASEED organiseert landbouwactiekamp 2012

"Voedsel weer in eigen hand"

5-10 juli in Zuid-Nederland

Wil je meer weten over de strijd tegen gentech en de door grote bedrijven gedomineerde industriële landbouw? Wil je in actie komen tegen de vleesindustrie en de veevoer-importen? Maar ben je ook geïnteresseerd in zelf je eigen voedsel verbouwen op een duurzame, klimaatneutrale, autonome en sociale manier? Wil je meer weten over directe, lokale samenwerkingen tussen boeren en consumenten? Ben je niet bang om tijdens een workshop zelf vieze handen te krijgen?

Wees erbij van 5 tot en met 10 juli!

Vorig jaar vond in de Flevopolder het eerste Landbouwactiekamp plaats. Zo'n 70 mensen campeerden drie dagen bij een bioboer voor een programma vol interessante workshops en acties tegen een gentechproefveld en het groenwassen van soja. Dit jaar komt er een tweede editie met trainingen, workshops, actie en gezelligheid voor activisten, slowfoodies, boeren en tuiniers, studenten, dierenvrienden en iedereen die kennis en vaardigheden over duurzame landbouw en acti-visme wil opdoen en uitwisselen.

Dit jaar verwachten we wat meer deelnemers vanuit omliggende landen. Hierdoor zijn er meer mogelijkheden om internationale campagnes voor voedselsoevereiniteit, het behoud van vrije zaden en het recht op land te bespreken.

Meer informatie op www.landbouwactiekamp.net

Jeugdbond voor Natuur en Milieu (JNM) presenteert...
"Duurzaam Landbouwkamp 2012"

11-16 augustus in Paddenbroek, Gooik

Jaarlijks organiseert JNM, met inhoudelijke ondersteuning van Wervel, een kamp met landbouw als thema. Het duurzame landbouwkamp is bedoeld om jongeren tussen 13 en 26 te laten proeven van de schoonheid van landbouw, maar ook om ons te verdiepen in hoe het fout kan gaan.

Ben je een stevige boerenzoon, of een flinke boerendochter? Denk je dat de verduurzaming van onze voedselvoorziening de sleutel is voor een betere wereld? Of je weet eigenlijk nul de botten van koeien en bloemkolen; maar je bent wel benieuwd?

Het hekken staat open en de hond ligt vast. Ontstuimige jongeling, we ontvangen jou met open armen! We dompelen ons onder in woordenzeeën van hennepeteelt, soja-import, functionele agrobiodiversiteit, akkerranden, grondproblematiek, bodemdegradatie, ... en vissen uit waarom alles toch met alles te maken heeft. Daarbij

helpen we de naburige bioboeren eens een handje op het veld. Rondscharrelen in de boomgaard, insoezelen aan het kampvuur, streek- en seizoensgebonden diners, en het zelfgebakken brood uit de steenoven... Je zal nooit meer naar huis willen.

*Tot op kamp?
Jarno, Linde, Christel*

*Ken je JNM nog niet, of ben je nog geen lid?
Kijk dan eens op www.jnm.be - er zijn nog een heleboel andere kampen mee te pikken!*

Agenda

ooit nagedacht over
sparen bij Triodos Bank

Triodos Bank

de duurzame bank

geef gerust een seintje:

Paul Pals,

afgevaardigd agent **CBFA 101 327 cB**

Nieuwpoort 4, 9660 Brakel

pals.opdebeeck@scarlet.be

055/42 56 92

Lukemieke
Vlamingenstraat 55
3000 Leuven

016 22 97 05

Open elke werkdag
van 12 tot 14uur en
van 18 tot 20uur30

juni-september Tentoonstelling Cerrado in Tierra Natuurreezen, Leuven, Martelarenlaan 24 (achterzijde station).

JUNI

23 'The Big Greenwash Circus'; Climaxi vzw en partners, met uitreiking Greenwash Award 2012. Brussel (www.climaxi.be)

24 Toelichting in Bijstandskerk te Brussel over 'Legal' en fototentoonstelling Cerrado tot eind juli in De Schelp.

30 Micro Marché Brussel, 18u.: lancering nieuw Wervelboek 'Legal! Optimisme -realiteit – hoop', in Nederlandstalige en Portugese versie. Samen met Art'Nativa. 19u30: concert.

JULI

5-10 Aseed actiekamp - www.landbouwactiekamp.net

6-8 Wervelreis naar Groningen.

AUGUSTUS

11-16 Duurzame landbouwkamp in Gooik, JNM-Wervel.

Vanaf eind augustus Internationale 'good food good farming march', Munchen-Brussel. Aankomst in Brussel op 19 september (www.goodfoodmarch.eu)

SEPTEMBER

10-15 Campagneweek kemp.

16 'Dag van de Landbouw'

25-26 Internationaal congres "Priorities for European Agroforestry" van Europese Agroforestry Federatie, Brussel.

16 of 29 Antwerpen Boert (datum staat nog niet vast)

30 Alternatief voedingssalon, Schoonaarde. Vormingplus Waas-en-Dender

OKTOBER

16 Wereldvoedseldag

NOVEMBER

15-25 Week van de Smaak.

19 Markant Dendermonde. Vormingsavond Wervel.

DECEMBER

4 Markant Lokeren, Vormingsavond Wervel.

Voor 2012 zijn diverse tentoonstellingen rond de Cerrado voorzien. De tentoonstelling kan ook in jouw streek aangevraagd worden. Voor de foto's - www.wervel.be/cerrado

Data van vergaderingen van basis- en themagroepen krijgt u op het Wervelsecretariaat: bel 02/ 893.09.60 of e-mail: info@wervel.be.